

Aan:
de voorzitter en leden van
provinciale staten van Drenthe

Assen, 6 oktober 2005

Ons kenmerk 40/5.6/2005009056

Behandeld door mevrouw G. Kragt (0592) 36 55 98

Onderwerp: Uitkomsten van het onderzoek naar het voorkomen van voortijdig schoolverlaten

Geachte voorzitter/leden,

Met genoegen bieden wij u het onderzoeksrapport Drentse jongeren in het vizier aan. Dit onderzoek is, in opdracht van het Provinciaal Onderzoeksbureau CWZ, uitgevoerd door Bureau Sardes te Utrecht en begeleid door een klankbordcommissie met daarin vertegenwoordigers van provincie en de Regionale meld- en coördinatiefunctie voortijdig schoolverlaten (RMC).

In diverse Drentse rapporten en notities, bijvoorbeeld het Sociaal rapport Drenthe wordt een somber beeld geschetst van de startpositie van de Drentse jongeren voor de arbeidsmarkt. Zo is de jeugdwerkloosheid hoog en het ontbreken van een startkwalificatie vormt voor veel jongeren een belemmering voor het vinden van werk.

In de programmalijnen Werken-Leren en Opgroeien uit onze Contourennota Mensen in het middelpunt (provinciale sociale agenda 2005-2008) wordt duidelijk het belang onderkent van een startkwalificatie en een structureel aanbod van zorg voor jongeren in het (voortgezet) onderwijs. Van belang hierbij is de provinciale regierol in de jeugdzorg. In de provinciale agenda Onderwijs kennisinfrastructuur (OKI) wordt het belang van het verminderen van voortijdig schoolverlaten, het stimuleren van doorstroming binnen het onderwijs en het behalen van een startkwalificatie als noodzakelijk beschouwd en omgezet in actielijnen.

Het onderzoeksrapport Drentse jongeren in het vizier biedt inzicht in de aard, omvang en oorzaken van voortijdig schoolverlaten in Drenthe. De uitkomsten van het onderzoek bevestigen en ondersteunen enerzijds ons huidige beleid op het gebied van voortijdig schoolverlaten en netwerkstructuren, anderzijds geeft het ons bouwstenen en perspectief voor (nog) te ontwikkelen beleid op het terrein onderwijs-arbeidsmarkt en onderwijs in relatie met jeugdzorg.

Hoogachtend,

gedeputeerde staten van Drenthe,

, secretaris

, voorzitter

Bijlage(n):
tk/coll.

Drentse jongeren in het vizier

Uitkomsten van het onderzoek naar het voorkomen van voortijdig schoolverlaten

---

Utrecht, bureau Sardes
juli 2005

Loes van Tilborg
Wander van Es

Handwritten text consisting of the letters 'abcd' on the top line and 'haha' on the bottom line, with a small black square to the right of the second 'a'.

Handwritten text on a lined background. The top line has two arrows pointing to the left. The bottom line has some illegible characters.

Handwritten text on a lined background. The top line has three 'u' characters. The bottom line has the fraction '1/3'.

Handwritten text on a lined background. The top line has a large letter 'B'. Below it is a drawing of a hand holding a pen.

Handwritten text on a lined background. The top line has '100%' and the bottom line has '100%'.

Handwritten text on a lined background. The top line has '100%' and the bottom line has a drawing of a hand holding a pen.

Drentse jongeren in het vizier

Uitkomsten van het onderzoek naar het voorkomen van voortijdig schoolverlaten

Sardes juli 2005
Loes van Tilborg
Wander van Es

Inhoudsopgave	Pagina
Inleiding	2
Korte samenvatting van het onderzoek	3
1. Het uitgevoerde onderzoek	6
2. Risico's op voortijdig schoolverlaten in het voortgezet onderwijs	9
3. Risico's op voortijdig schoolverlaten bij de leerlingen die naar het middelbaar beroepsonderwijs gaan	13
4. Risico's op voortijdig schoolverlaten in het middelbaar beroepsonderwijs	15
5. Geregistreerde omvang van het voortijdig schoolverlaten bij de RMC's in Drenthe	17
6. Preventie van voortijdig schoolverlaten in Drenthe	21
7. Curatie van voortijdig schoolverlaten in Drenthe	24
8. Maatregelen voor een sluitende aanpak	26
9. Een mogelijk perspectief voor provinciaal beleid	28
Bijlagen	
Bijlage 1. Opzet en uitvoering van het onderzoek	29
Bijlage 2. Gegevens over de jongeren in Drenthe	31
Bijlage 3: Lijst van gebruikte afkortingen en begrippen	34

Inleiding

De problematiek van het voortijdig schoolverlaten is voor de provincie Drenthe aanleiding geweest om een onderzoek in te stellen naar de huidige situatie van het voortijdig schoolverlaten in Drenthe. Het onderzoek is uitgevoerd door het bureau Sardes te Utrecht. In het voorliggende rapport treft u de uitkomsten van dit onderzoek aan. Ook worden in dit rapport door de onderzoekers aanbevelingen gedaan voor een mogelijke rol van de provincie bij het verminderen van het aantal voortijdige schoolverlaters.

In het onderzoek is steeds gebruik gemaakt van de meest recente bestanden die bij het Ministerie van OCW beschikbaar zijn. Het betreft de gegevens van het schooljaar 2003-2004. De bevolkingsgegevens (teldatum 1 januari 2005) zijn verkregen van de afdelingen burgerzaken van alle Drentse gemeenten. De meest recente gegevens over het voortijdig schoolverlaten zijn die van het schooljaar 2003-2004.

De aanvullende gegevens over de kwaliteit van het onderwijs zijn verstrekt door 17 Drentse scholen voor voortgezet onderwijs, 5 MBO's met vestigingen in Drenthe en 6 leerplichtambtenaren. Het betreft hier de huidige situatie in 2005. De groep van RMC-trajectbegeleiders verstrekte gegevens over de typen voortijdige schoolverlaters. Van de 3 RMC-coördinatoren zijn de gegevens verkregen over de mogelijkheden in de registratie van het voortijdig schoolverlaten. Tenslotte werden diverse rapporten en documenten bestudeerd ten behoeve van mogelijke verbeteringen in de aanpak van het voortijdig schoolverlaten.

Een provinciale commissie begeleidde het onderzoek.

De onderzoekers zeggen graag eenieder dank voor hun bijdrage aan dit rapport.

Korte samenvatting van het onderzoek

In deze samenvatting geven we een overzicht van de in het onderzoek gestelde vragen en de hierop gevonden antwoorden. Voor zover de in het rapport gebruikte onderwijs termen voor de lezer minder bekend zijn, is in bijlage 3 een overzicht van de gebruikte termen en afkortingen te vinden.

Wat is de omvang van het voortijdig schoolverlaten, uitgesplitst naar categorieën, scholen en schooltype?

Een jongere wordt beschouwd als een voortijdig schoolverlater als hij niet beschikt over een startkwalificatie, c.q. geen diploma havo/vwo heeft of geen diploma op tenminste niveau 2 van het middelbaar beroepsonderwijs. Van de in Nederland geregistreerde voortijdige schoolverlaters woont 4% in de provincie Drenthe. Van deze voortijdige schoolverlaters in Drenthe is 40% afkomstig uit het voortgezet onderwijs en 53% afkomstig uit de BOL- en BBL-opleidingen van de MBO's. In het voortgezet onderwijs is het VMBO in Drenthe de belangrijkste 'leverancier' van voortijdig schoolverlaten en in de MBO's zijn dat de BOL-opleidingen.

Ruim de helft van de voortijdige schoolverlaters uit het voortgezet onderwijs in Drenthe beschikt niet over een diploma v.o. Van de Drentse voortijdig schoolverlaters in de BOL/BBL-opleidingen heeft 19% geen diploma voortgezet onderwijs.

Het Drentse beeld van de voortijdige schoolverlaters wijkt af van de landelijke situatie: in Drenthe zijn er enerzijds relatief minder allochtone voortijdige schoolverlaters maar anderzijds relatief meer prioritaire voortijdige schoolverlaters en relatief meer voortijdige schoolverlaters in de niet leerplichtige leeftijd.

Is de registratie van het voortijdig schoolverlaten volledig? Waar zijn de hiaten?

Niet alle gewenste gegevens van de voortijdige schoolverlaters zijn in de diverse registratiesystemen van Drentse vo-scholen, MBO's, CWI's en gemeenten aanwezig. Scholen melden ook nog onvolledig en d.m.v. uitstroomlijsten met als probleem dat de uitstroomlijsten onoverzichtelijk en onvolledig zijn en dus ook niet alle voortijdige schoolverlaters worden geregistreerd. Op deze problematiek is moeilijk zicht en greep te krijgen zonder inzet van extra controlemiddelen.

Waar en bij welk schooltype zijn in Drenthe de grootste problemen?

Het risico op voortijdig schoolverlaten (en dus het niet behalen van een startkwalificatie) kan op verschillende momenten in de schoolloopbaan optreden. Risico's zijn er in de diverse schoolsoorten en bepaalde kenmerken van de leerlingen die gepaard gaan met bepaalde uitvalverschijnselen. Het onderzoek over de schooltypes heeft hierover de volgende gegevens over Drenthe opgeleverd.

68%	Van de leerlingen in het voortgezet onderwijs volgt (waarschijnlijk) een opleiding die niet direct tot een startkwalificatie leidt
4%	Van de leerlingen in het voortgezet onderwijs volgt praktijkonderwijs (geen startkwalificatie)
10%	Van de leerlingen in het voortgezet onderwijs krijgt leerwegondersteuning (risico)
4,4%	Van de leerlingen in het voortgezet onderwijs is cumi (risico)
16,2%	Is het aandeel cumi-leerlingen in de algemene leerjaren lwoo (risico)
13,2%	Is het aandeel cumi-leerlingen in de kaderberoepsgerichte leerweg met lwoo (risico)
2437	Maal reageerden afdelingen Leerplicht op een melding van ongeoorloofd verzuim in het voortgezet onderwijs (risico)
71	Maal trad een afdeling Leerplicht op tegen absoluut verzuim in het voortgezet onderwijs (geen startkwalificatie)
66%	Van de VO-gediplomeerden behaalt een VMBO-diploma dat niet direct tot startkwalificatie leidt
12%	Van de VMBO-gediplomeerden kreeg in het VMBO leerwegondersteuning (risico)
32%	Van de deelnemers in het MBO zat in het voorgaande studiejaar op het voortgezet onderwijs
34%	Van de deelnemers in het MBO die in het voorgaande studiejaar in het voortgezet onderwijs zat, heeft daar geen diploma gehaald (risico)
92%	Van de ongediplomeerde v.o.-ers in het MBO is afkomstig uit het VMBO (risico)
14%	Van de deelnemers aan de niveau 1-4 beroepsopleidingen in het MBO heeft een beperkte vooropleiding (risico)
14%	Van de deelnemers is studiewisselaar (risico)
30%	Van de studiewisselaars heeft zijn eerdere studie zonder diploma afgebroken (risico)
18%	Van de deelnemers uit niveau 1-4 van de beroepsopleidingen verlaat het onderwijs zonder diploma (geen startkwalificatie)
28%	Van de deelnemers uit niveau 1-4 van de beroepsopleidingen verlaat het onderwijs met diploma
7%	van de gediplomeerde schoolverlaters heeft een diploma op assistentniveau (geen startkwalificatie)

Welke factoren dragen in Drenthe het meeste bij aan voortijdig schoolverlaten (persoonsgebonden, omgevingsgebonden of schoolgebonden factoren)?

Bij de aanpak van het voortijdig schoolverlaten speelt de persoonlijke achtergrond van het voortijdig schoolverlaten een belangrijke rol. In Drenthe worden de meeste jongeren voortijdig schoolverlaters als gevolg van gedragsproblemen en door een verkeerde studie- en beroepskeuze. Het merendeel van de voortijdig schoolverlaters in het VMBO kampt met gedragsproblemen. De meeste voortijdig schoolverlaters in de BOL-opleidingen van het MBO maken een verkeerde school- of studiekeuze. Bij de meerderheid van de jongeren in het MBO die als voortijdig schoolverlater de BBL verlaten, is de oorzaak van het voortijdig schoolverlaten niet persoonsgebonden maar is gelegen in de 'omgeving' van de jongere, zoals een gebrek aan BPV plaatsen of het 'vol' zijn van de gewenste studierichting.

De uitkomsten over de mogelijkheden voor inzet van zorg en ondersteuning door de school zelf (de schoolgebonden factoren) laten zien dat de interne schoolzorg en het directe externe netwerk, waarmee de school samenwerkt, in het algemeen redelijk geëquipeerd is, maar dat het tekort aan geschikte trajecten een (toenemend) probleem is in relatie tot het voortijdig schoolverlaten. De scholen voor voortgezet onderwijs kampen op dit moment nog vooral met een gebrek aan zmk-plaatsen (maar 18% van de scholen heeft hier geen problemen mee) en wachttijden bij de jeugdzorg (maar 6% van de scholen ondervindt hier geen problemen in). Bij de MBO scholen is de beschikbaarheid van trajecten van groot belang om deelnemers binnenboord te houden. Vier MBO scholen melden dat er voor de BBL-leerlingen onvoldoende BPV plaatsen beschikbaar zijn en voor de BOL-leerlingen onvoldoende stageplaatsen.

Welke van de factoren zijn door provinciaal beleid beïnvloedbaar?

Gezien de diverse typen voortijdige schoolverlaters is het voor het voorkomen van voortijdig schoolverlaten uit het VMBO cruciaal dat Drenthe kan beschikken over voorzieningen waar de gedragsproblematische jongeren onder hen een goede plek kunnen vinden. Voorts is het vitaal dat de problematiek van de verkeerde school- of studiekeuze kan worden aangepakt. Dat laatste geldt ook voor de uitvallers uit de BOL waar ook een grote groep jongeren om deze reden uitvalt. De groep uitvallers uit de BBL is het meest gebaat bij interventies die ingrijpen op de factoren in de context van jongeren zoals bijvoorbeeld het genereren van voldoende BPV-plekken.

Van het totaal aantal geregistreerde voortijdige schoolverlaters wordt in Drenthe 26% door de RMC's herplaatst. Onderwijs en werk zijn de belangrijkste herplaatsingsbestemmingen die in gewicht niet veel voor elkaar onderdoen. Bij de herplaatsingen binnen het onderwijs zijn de MBO's de belangrijkste onderwijsinstelling waar een beroep op wordt gedaan. Vanwege het grote aantal herplaatsingen naar werk zijn ook de werkgevers een belangrijke partij in Drenthe bij het bevorderen van de startkwalificatie van onvoldoende gekwalificeerde schoolverlaters. Drenthe kent een hoge werkloosheid gekoppeld aan een relatief laag opleidingsniveau. Binnen het totale bestand aan niet-werkende werkzoekenden hebben jongeren met 8,7% een groter aandeel dan waar landelijk sprake van is. Binnen het totaal aantal jongeren in Drenthe is ongeveer 6% niet werkend en werkzoekend. Tenminste 1.160 van de 2.065 werkloze jongeren zijn niet in het bezit van een startkwalificatie. Voor 1.083 jongeren geldt dat zij moeilijk bemiddelbaar zijn. Ongeveer 45% van de werkzoekende jongeren staat langer dan een half jaar ingeschreven.

Uitgaande van de gevonden onderzoeksuitkomsten en gerekend naar de schoolsoorten met een verhoogd risico op voortijdig schoolverlaten alsook de gehanteerde typologie van de voortijdige schoolverlaters, kan gedacht worden aan de volgende aanvullende maatregelen in Drenthe.

- voor jongeren zonder problemen in het MBO: terugdringen van het gebrek aan stageplaatsen en BPV-plaatsen door inzet van een interventiemodel dat de werkgever en de werkzoekende jongere optimaal matcht.
- voor jongeren die een verkeerde school- of studiekeuze maken: intensivering van de huidige studie- en beroepskeuzebegeleiding door nieuwe projecten/werkwijzen in het onderwijs;
- voor jongeren met gedragsproblemen: capaciteitsvergroting van speciale voorzieningen voor jongeren met gedragsproblemen.

Bij het vergroten van het aantal werk- en leerplekken voor jongeren in het onderwijs kan de provincie Drenthe een belangrijke brugfunctie vervullen tussen scholen en werkgevers. Hiermee samenhangend zou ook het probleem kunnen worden aangepakt van de studie- en beroepskeuzebegeleiding van jongeren in het VMBO, waarvoor meerdere oplossingen denkbaar zijn en die in nader overleg met de betrokken partijen een uitwerking kunnen krijgen. Ook kan in provinciaal overleg met de werkgevers aan de orde komen welke inspanningen nodig zijn om de werkloze jongeren een startkwalificatie te laten behalen. Naast de genoemde aandachtsvelden waarbij op het niveau van de betrokken jongeren en hun leer-werkomgeving effectieve, ondersteunende maatregelen kunnen worden getroffen, kan de provincie de drie Drentse RMC's in hun taakuitvoering ondersteunen door periodieke aanvulling van de bestaande RMC-gegevensverzamelingen mogelijk te maken om resterende hiaten in de vsv-registratie weg te werken, die niet via de verbeterplannen van de RMC's kunnen worden opgelost.

Zijn er succesvolle praktijken in Drenthe bekend van preventie/interventie van voortijdig schoolverlaten die aansluiten bij de door de provincie beïnvloedbare factoren?

In Drenthe zijn op dit moment diverse voorbeelden bekend van preventieve en curatieve projecten bij voortijdig schoolverlaten. Er is een Project Centrale Opvang dat bedoeld is voor voortijdige schoolverlaters van 12-22 jaar. Een consultatieteam bereidt een traject van 8 weken voor en een gespecialiseerde jeugdzorgmedewerker functioneert als mentor/trajectbegeleider. Er zijn drie daghulpcentra in Drenthe.

Het Drenthe College heeft De Pasvorm ontwikkeld: het is een methode voor leerlingen met een geringe motivatie en bedoeld om schoolverlaten te voorkomen. In Assen zijn er met scholingsmiddelen van de gemeentelijke sociale dienst trajecten op maat bekostigd voor voortijdige schoolverlaters.

De verbeterplannen van de RMC's in Drenthe zijn er o.a. op gericht om de hiaten in de registratie weg te werken. Mogelijk kan in de toekomst worden aangesloten bij digitale meldmethoden, waarover een pilot in o.a. de gemeente Groningen loopt. Het oplossen van automatiseringsvraagstukken blijft een belangrijk aandachtspunt. Komend jaar zullen in de provincie de RMC/leerplichtregistratiesystemen verder geïmplementeerd en uitgebouwd worden.

RMC-Noord en Midden Drenthe doen mee aan een preventieactie die gericht is op het bewaken van de overstap van gediplomeerde VMBO-ers naar het MBO. De drie Drentse RMC's hebben het initiatief genomen om eind 2005 melding van verzuim en uitval via elektronische weg te verzamelen en om op bestuurlijk niveau een protocol vast te leggen met de ROC's en het AOC. Dit zou moeten leiden tot een verbetering van de meldingen van voortijdig schoolverlaten (en schoolverzuim). Een ander instrument is het inzetten van trajectbegeleiding op het ROC/AOC in samenwerking met het cursistenservicecentrum/studentendienst van de betreffende scholen, o.a. om te komen tot vroegtijdige signalering en melding van (dreigende) voortijdige schoolverlaters.

Succesfactoren die door de regio Hoogeveen in 2004 worden genoemd zijn, dat de bekendheid van de RMC in het algemeen is toegenomen. Er is meer voorlichting uitgezet, zowel op beleidsniveau als uitvoerend niveau van de organisaties en netwerken. Er is een aangepast meldformulier voor zowel scholen als jongeren gemaakt. Er wordt gebruik gemaakt van 06-nummers en e-mail adressen van jongeren om ze nog beter te bereiken. Er heeft een betere verspreiding van het foldermateriaal van de RMC plaatsgevonden. Er is voorlichtingsmateriaal op alle scholen voorhanden als ook bij de participanten in het netwerk (bijvoorbeeld het bureau Jeugdzorg).

1. Het uitgevoerde onderzoek

Aanleiding tot het onderzoek

In het Sociaal Rapport Drenthe wordt een somber beeld geschetst van de startpositie van de Drentse jongeren voor de arbeidsmarkt. Er is sprake van gebieden met forse onderwijsachterstanden. De jeugdwerkloosheid is hoog en het ontbreken van een startkwalificatie vormt voor veel jongeren een belemmering voor het vinden van werk.

Door de regionale meld- en coördinatiefunctie (RMC) is meer zicht gekomen op de opvang van de problemen van het voortijdig schoolverlaten. De provincie wil daarom nu weten welke stimulerende rol zij kan spelen om het voortijdig schoolverlaten en vooral het voortijdig schoolverlaten zonder startkwalificatie te voorkomen. Moet nog worden ingezet op een sluitende aanpak, moet beleid gericht worden op het aantrekkelijker maken van scholen of is de individuele benadering de juiste aanpak voor Drenthe. Daartoe is een nadere analyse van de beschikbare gegevens gewenst, inzicht in de specifieke problemen van Drenthe en mogelijkheden voor provinciaal beleid. Doel van het onderzoek is het inzicht in de mate van voorkomen van voortijdig schoolverlaten te vergroten en de oorzaken ervan in Drenthe te achterhalen. Daarmee kunnen GS beleidsinstrumenten specifiek voor Drenthe inzetten.

De centrale vraagstelling van het onderzoek

De centrale vraagstelling van het onderzoek is: wat zijn aard, omvang en oorzaken van het voortijdig schoolverlaten in Drenthe en waar kunnen provinciale beleidsinstrumenten het meest effectief worden ingezet. Deze vraagstelling kan onderverdeeld worden in de volgende deelvragen:

- . Wat is de omvang van het voortijdig schoolverlaten, uitgesplitst naar categorieën, scholen en schooltype?
- . Is de registratie van het voortijdig schoolverlaten volledig? Waar zijn de hiaten?
- . Waar en bij welk schooltype zijn in Drenthe de grootste problemen?
- . Welke factoren dragen in Drenthe het meeste bij aan voortijdig schoolverlaten (persoonsgebonden, omgevingsgebonden of schoolgebonden factoren?)
- . Welke van de factoren zijn door provinciaal beleid beïnvloedbaar?
- . Zijn er succesvolle praktijken bekend van preventie/interventie voortijdig schoolverlaten die aansluiten bij de door de provincie beïnvloedbare factoren?

Voor de uitvoering van het onderzoek was het de bedoeling om zoveel mogelijk gebruik te maken van beschikbare databronnen. Daar waar dat niet kon, is gebruik gemaakt van een aanvullende gegevensverzameling bij relevante partijen. In bijlage 1 vindt u een nader overzicht van de gebruikte databronnen en de geraadpleegde partijen.

Nadere beschouwing van de problematiek van het voortijdig schoolverlaten

Met de overstap uit het primair onderwijs komen jongeren in een schoolse wereld terecht die meestal hemelsbreed verschilt van wat zij gewend zijn. Het bij elkaar brengen van leerlingen van min of meer gelijkaardige capaciteiten, de andere les- en klasse-organisatie en het verschil in schaalgrootte vormen zo een paar van de factoren die op veel leerlingen invloed hebben. Daarbij komen leerlingen in een leeftijdsfase waarin zij (soms wellicht te vroeg) voor keuzes komen te staan die hun toekomst beïnvloeden en waarin zij (en hun omgeving) soms op heftige wijze met hun eigen persoonsontwikkeling worden geconfronteerd. Het voortgezet onderwijs is een omgeving die jongeren kan aanzetten tot grote prestaties maar voor bepaalde groepen eveneens verleidingen tot voortijdig schoolverlaten in zich herbergt. Jongeren die op een laag intellectueel niveau functioneren moeten een beroep kunnen doen op speciale zorg die niet altijd voorhanden is.

Daar waar sprake is van gedragsproblemen moet voorzien kunnen worden in adequate opvang. De landelijk stijgende behoefte aan plaatsingsmogelijkheden voor met name gedragsproblematische jongeren hebben het kabinet er toe gebracht maatregelen aan te kondigen die in 2006 landelijk moeten leiden tot een uitbreiding met 1000 extra plaatsen in het ZMOK. Daarnaast worden voorbereidingen getroffen om onder de regie van de samenwerkingsverbanden VO-VSO zogenaamde 'rebound-voorzieningen' tot stand te brengen.

Ook groepen jongeren die vanwege andere tekortkomingen (bijvoorbeeld onvoldoende beheersing van het Nederlands) risico lopen op uitval, vormen binnen het voortgezet onderwijs een groep die nadere aandacht verdient. Een deel van hen behoort tot de groep van de cumi-leerlingen.

Jongeren die dreigen uit te vallen en bijvoorbeeld ongeoorloofd verzuimgedrag gaan vertonen, dienen onder verantwoordelijkheid van school en leerplichtambtenaar terug in het schoolse gareel gebracht te worden; de inzet op leerplichthandhaving is daarom vitaal. Jongeren die er in slagen de hordenloop van het voortgezet onderwijs succesvol af te sluiten met een diploma zijn niet in alle gevallen al op het niveau van de startkwalificatie aangeland. Voor deze groep is oplettendheid geboden ten aanzien van een goede keuze voor een vervolgtraject en het ook effectueren van deze keuze.

Een jongere wordt beschouwd als een voortijdig schoolverlater als hij niet beschikt over een startkwalificatie, c.q. geen diploma havo/vwo heeft of geen diploma op tenminste niveau 2 van het middelbaar beroepsonderwijs. Uit de RMC-effectrapportages 2003-2004 van de 39 RMC-regio's over het voortijdig schoolverlaten blijkt dat voortijdig schoolverlaten relatief vaak voorkomt in de lagere vormen van het voortgezet onderwijs (het vmbo). Van de schoolsoorten in het voortgezet onderwijs was het vmbo de grootste leverancier van voortijdige schoolverlaters: 75% van de nieuwe voortijdige schoolverlaters en 71% van de oude voortijdige schoolverlaters met een voortgezet onderwijs achtergrond was een vmbo-leerling.

De overgangen in het onderwijs, van voortgezet onderwijs naar middelbaar beroepsonderwijs, bevatten een nieuwe kans op voortijdig schoolverlaten. Van de gediplomeerde vmbo-leerlingen, die nog niet over een startkwalificatie beschikken, schrijft een deel zich niet in voor een middelbare beroepsopleiding maar vertrekt naar de arbeidsmarkt. Volgens de beschikbare landelijke RMC-gegevens uit 2003-2004 (Van Tilborg en Van Es: De uitkomsten van de RMC analyse 2004. Utrecht mei 2004) heeft naar schatting 33% van de nieuwe voortijdige schoolverlaters en 43% van de oude voortijdige schoolverlaters in of na het voortgezet onderwijs de school de rug toegekeerd.

Schrijven jongeren zich wel in voor het MBO, dan krijgen zij te maken met een schoolsoort, die sinds de organisatorische omvorming van zelfstandige MBO-scholen naar grootschalige regionale opleidingscentra, in principe sterk verbeterde keuzemogelijkheden en doorstroommogelijkheden voor de leerlingen heeft. Ook zijn er in het MBO meer mogelijkheden gekomen om tussentijds in het onderwijs te switchen van studierichting. De achterliggende gedachte hierbij is o.a. geweest dat deze organisatorische vernieuwingen bijdragen aan een vermindering van de ongekwalificeerde uitstroom. Voorts hebben de MBO's in de afgelopen jaren door de drempelloze instroom ook te maken gekregen met jongeren die ongediplomeerd de eerdere opleiding verlaten en zich aanmelden bij de MBO's en met speciale doelgroepen. De drempelloze instroom voorkomt dat deze jongeren te vroeg ongekwalificeerd de arbeidsmarkt betreden en aangenomen wordt dat de tegenwoordige onderwijskundige mogelijkheden binnen de MBO's van dien aard zijn dat deze jongeren in het onderwijs nog een bij hen passende opleiding moeten kunnen volgen om zo alsnog de arbeidsmarkt met voldoende kansen te kunnen betreden. Volgens de landelijke uitgangspunten zijn deze studenten niettemin een risicogroep die meer kans heeft de startkwalificatie niet te behalen en dus voortijdig schoolverlater te worden.

De Inspectie van het Onderwijs schat dat het aantal voortijdige schoolverlaters in het MBO tussen de 12% en 25% ligt.

Naarmate meer jongeren ongediplomeerd aan hun beroepsopleiding beginnen, legt dat bij de ROC's dan ook een zwaardere druk neer om met onderwijskundige ondersteunende maatregelen te komen om de uitval zoveel mogelijk te beperken.

Daarnaast heeft een deel van de jongeren die zich inschrijft voor een mbo-opleiding niet altijd reële beroeps- of opleidingsverwachtingen, hetgeen eveneens tot uitval en voortijdig schoolverlaten leidt.

Samengevat zien de risico's op het voortijdig schoolverlaten er als volgt uit:

Schema 1: risico's op voortijdig schoolverlaten		
Voortgezet onderwijs	Overgang naar het middelbaar beroepsonderwijs	Middelbaar beroepsonderwijs
schoolsoorten met verhoogd risico: - VMBO - praktijkonderwijs - ZMOK	schoolsoort met verhoogd risico: - VMBO	Onderwijsniveaus met een verhoogd risico - de niveaus 1 en 2
Risicokenmerken van leerlingen - cumi - sociaal emotionele problematiek	Risicokenmerk van leerlingen: - onvoldoende gemotiveerd om door te leren	Risicokenmerken van de cursisten: - verkeerde studiekeuze - studiewisselaar
Uitvalverschijnselen: - zittenblijven - ongeoorloofd schoolverzuim	Uitvalverschijnselen: - zonder diploma voortgezet onderwijs van school - wel een diploma VMBO, maar niet naar het MBO	Uitvalverschijnselen: - zonder diploma op niveau 2 van school

(Zie voor een uitgebreide behandeling van het voortijdig schoolverlaten: Van Tilborg en Van Es: Almanak voortijdig schoolverlaten 2001. Utrecht, 2001)

De gevolgen van voortijdig schoolverlaten doen zich nijpend gelden op de arbeidsmarkt. De (niet-schoolgaande) groep jongeren zonder startkwalificatie wordt vaak beschouwd als een potentieel kwetsbare groep met weinig kansen op de arbeidsmarkt.

Onderzoek in 2004 van het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA) naar de waarde van de startkwalificatie wijst uit dat het behalen van een startkwalificatie in het onderwijs tot een betere arbeidsmarktpositie leidt. Uit dit onderzoek volgt dat jongeren met een startkwalificatie (gediplomeerd op MBO-niveau 2) minder lang werkzoekend zijn, meer kans hebben op een vast dienstverband en een goede beloning dan diegenen met een opleiding op MBO-1 niveau en zeker een betere kans dan de mensen met (alleen) een vbo-diploma. (In: CPB Notitie: Voortijdig schoolverlaten in het Nederlandse beroepsonderwijs. Den Haag, mei 2005).

De aanpak van het voortijdig schoolverlaten kent een preventieve en een curatieve component. Een school kan allerlei instrumenten en procedures hanteren om het voortijdig schoolverlaten te voorkomen. Schoolinterne maatregelen (zoals de aanwezigheid van een schoolintern zorgteam, een speciale opvangklas, studie- en loopbaanbegeleiding, aanwezigheid in de school van schoolmaatschappelijk werk en psychosociale begeleiding van de leerling) zijn veelal bedoeld voor leerlingen met sociaal emotionele problemen die een goede schoolloopbaan kunnen verstoren. En omdat niet alle zorgvoorzieningen binnen de school zelf aanwezig zijn, is een school gebaat zijn bij een goed functionerend hulpnetwerk rond de school, dat kan worden ingeschakeld bij specifieke problemen. Vaak gaat het hierbij om de inzet van Bureau Jeugdzorg, de externe multidisciplinaire teams die een verdergaande diagnostiek kunnen toepassen en de leerplichtfunctionaris die de weg kan openen naar aangepaste onderwijstrajecten voor jongeren. Naast de zorg voor risicoleerlingen kan de school directe (lik op stuk) maatregelen treffen om verzuim en uitval tegen te gaan. Hierbij kan worden gedacht aan de inzet van de verzuimregistratie en het opmaken door de leerplichtambtenaar van het proces verbaal bij ongeoorloofd verzuim. Treedt voortijdig schoolverlaten toch op, dan is door de rijksoverheid de RMC-functie in het leven geroepen, waarmee er voor wordt gezorgd dat zoveel mogelijk voortijdige schoolverlaters worden teruggeleid naar onderwijs, of, indien dit niet mogelijk is, worden doorgeleid naar werk of naar een zorgtraject. Een wettelijke taak van de RMC-functie is het verzorgen van de registratie van alle voortijdige schoolverlaters die door de scholen zijn aangemeld bij de woongemeenten in de RMC-regio.

Schema 2: de aanpak van het voortijdig schoolverlaten	
Preventie van voortijdig schoolverlaten	Curatie van voortijdig schoolverlaten
Schoolgebonden mogelijkheden voor het bieden van extra zorg aan risicoleerlingen : - schoolinterne zorgmaatregelen - inzet van een goed functionerend hulpnetwerk rond de school	RMC functie voor scholen en gemeenten - registreren van voortijdig schoolverlaten
Schoolgebonden mogelijkheden bij het terugdringen van uitvalverschijnselen - inzet van verzuimregistratie - inzet van leerplichtmaatregelen - voldoende beschikbare trajecten voor leerlingen	RMC functie voor de voortijdige schoolverlater: - herplaatsen van aangemelde voortijdige schoolverlaters

(Zie voor een uitgebreide behandeling van de aanpak: Van Tilborg en Van Es: Almanak voortijdig schoolverlaten 2001. Utrecht, 2001)

In de navolgende hoofdstukken beantwoorden we de centrale vragen van het onderzoek. We gebruiken daarbij de bovenstaande schema's als een nadere leidraad. We presenteren eerst de verzamelde gegevens over de risico's op voortijdig schoolverlaten en daarna komt de preventie en de curatie van het voortijdig schoolverlaten aan de orde.

2. Risico's op voortijdig schoolverlaten in het voortgezet onderwijs

Hoeveel leerlingen zitten er in het Drentse voortgezet onderwijs in schoolsoorten waar een verhoogd risico op voortijdig schoolverlaten bestaat?

Zoals we in hoofdstuk 1 (schema 1) hebben aangegeven, zijn het VMBO, het praktijkonderwijs en het ZMOK de schoolsoorten met een verhoogd risico op voortijdig schoolverlaten.

Volgens de OCW opgave stonden op 1 oktober 2003 op de scholen voor voortgezet onderwijs (exclusief AOC) in Drenthe in totaal 22.936 leerlingen ingeschreven. Tenminste 9.022 leerlingen volgen een vmbo-opleiding. Bij de 2.336 leerlingen uit de algemene leerjaren AVO (de eerste drie leerjaren) en de 3.209 ingeschrevenen bij AVO+VBO (de eerste twee leerjaren) is de aanname gerechtvaardigd dat een deel van de jongeren één van de leerwegen in het VMBO zal volgen.

onderwijssoort	leerjaar 1	leerjaar 2	leerjaar 3	leerjaar 4	leerjaar 5	leerjaar 6	totaal
praktijkonderwijs	225	222	201	154	100	22	924
algemene leerjaren avo/vmbo	1611	1598	0	0	0	0	3209
lwoo	698	701	534	411	0	0	2344
vmbo	0	0	1243	1255	0	0	2498
vbo	719	668	0	0	0	0	1387
vmbo/mavo	211	195	1151	1177	0	0	2734
lwoo/mavo	9	11	20	19	0	0	59
algemene leerjaren avo	1430	824	82	0	0	0	2336
havo	175	461	994	1283	993	0	3906
lyceum	0	205	246	344	365	278	1438
atheneum	142	233	489	336	315	289	1783
gymnasium	28	99	104	26	30	31	318
Totaal	5248	5217	5064	5005	1803	620	22.936

(Zie voor nog meer informatie: bijlage 2, paragraaf 2.2.)

Van de leerlingen in het voortgezet onderwijs volgden er 924 praktijkonderwijs. Uitgaande van de veronderstelling dat jongeren in het praktijkonderwijs in het algemeen niet tussentijds uitstromen (in ieder geval niet gedurende de eerste vier schooljaren van de maximaal 6 verblijfsjaren) lijkt het aantal jongeren dat praktijkonderwijs volgt gestaag toe te nemen.

In schooljaar 2002-2003 zaten 298 jongeren in het ZMOK. Een waarneming van Oberon in de Onderwijsmonitor is dat er ten opzichte van schooljaar 2000-2001 een stijging van 18% is van het aantal leerlingen dat in Drenthe onderwijs volgt binnen de expertisecentra (ZMOK). Deze stijging komt overeen met de landelijke stijging die ook op ongeveer 18% ligt. In de drie grote gemeenten (Assen, Emmen en Hoogeveen) is de stijging 25%; deze ligt boven de landelijke trend. (In: Onderwijsmonitor 'Drenthe in beeld'. Utrecht, maart 2004).

Cumi-leerlingen zijn leerlingen met een verhoogd risico op voortijdig schoolverlaten. Hoeveel van deze leerlingen zijn er in het Drentse voortgezet onderwijs?

Over het schooljaar 2003-2004 meldden in Drenthe 15 scholen voor voortgezet onderwijs bij het ministerie van OCW dat zij leerlingen hadden die vallen onder de omschrijving culturele minderheid (zgn. cumi-leerlingen). Op basis van dat gegeven ontvangen scholen extra middelen om ten behoeve van deze groep leerlingen in te zetten. In de volgende tabel is te zien dat deze scholen in schooljaar 2003-2004 in totaal 21.488 leerlingen hadden waarvan gemiddeld 4,7% met een cumi-achtergrond. Ten opzichte van het totaal aan ingeschreven leerlingen in Drenthe (22.936) maakt de groep cumi-leerlingen 4,4% uit. Dit is een daling ten opzichte van het percentage dat Oberon in "Drenthe in beeld" in een overeenkomstige telling bepaalde over het schooljaar 2002-2003 toen het percentage cumi-leerlingen in het Drents voortgezet onderwijs 6% bedroeg. Overigens is er een sterke oververtegenwoordiging van cumi-leerlingen in de algemene leerjaren lwoo (16,2%) en in de kaderberoepsgerichte leerweg met lwoo (13,2%). Het avo laat een ondervertegenwoordiging zien en het vwo zelfs een zeer sterke ondervertegenwoordiging.

Tabel 2. Cumi-leerlingen in het voortgezet onderwijs in de Provincie Drenthe			
Schoolsoort	Aantal lln	Aantal cumi	Perc.cumi
praktijkonderwijs	845	59	
algemene leerjaren lwoo	1399	228	
algemene leerjaren vmbo	1401	105	
algemene leerjaren avo/vmbo	2353	101	
lwoo basisbg lw leerwerktraj	138	7	
lwoo basis-beroepsgerichte lw	683	60	
lwoo gemengde leerweg	3	0	
lwoo kader-beroepsgerichte lw	121	16	
lwoo theoretische leerweg/mavo	59	1	
vmbo basisbg lw leerwerktraj	12	1	
vmbo basis-beroepsgerichte lw	754	56	
vmbo gemengde leerweg	190	4	
vmbo kader-beroepsgerichte lw	1479	61	
vmbo theor.leerweg/mavo	2443	86	
algemene leerjaren avo	2278	67	
havo	3819	101	
lyceum	1438	32	
atheneum	1755	33	
gymnasium	318	6	
Totaal	21488	1024	4,7%

Ongeoorloofd schoolverzuim is een van de uitvalverschijnselen in het voortgezet onderwijs die een vergroot risico op voortijdig schoolverlaten met zich mee kunnen brengen. Hoeveel gevallen van ongeoorloofd schoolverzuim komen voor in het Drentse voortgezet onderwijs?

Regelmatig voorkomend schoolverzuim van een leerling wordt vaak beschouwd als een signaal dat een leerling niet goed in het onderwijs functioneert. Allerlei oorzaken kunnen hieraan ten grondslag liggen. In onderzoek naar de oorzaken van voortijdig schoolverlaten blijkt dat regelmatig schoolverzuim vaak gepaard gaat met gedragsproblemen en motivatieproblemen van leerlingen. Een verkeerde schoolkeuze kan hieraan ten grondslag liggen, ook kunnen in de huiselijke of sociale omgeving van de leerling zaken aan de hand zijn, die maken dat schoolverzuim door de leerling (of zijn ouders) wordt gehanteerd als een voor hem/haar beste oplossing.

Binnen de leerplichtwerkzaamheden wordt een onderscheid gemaakt naar absoluut en relatief schoolverzuim. Er is sprake van absoluut onwettig verzuim als een leerplichtige zonder ontheffing niet staat ingeschreven bij een school. Van relatief onwettig verzuim (signaalverzuim) is sprake als een jongere wel staat ingeschreven op een school maar deze zonder geldige reden niet of niet regelmatig bezoekt. Er is sprake van een overschrijding van de wettelijke termijnen bij 3 achtereenvolgende dagen of bij meer dan 1/8 deel van het aantal les- en praktijkturen binnen 4 weken.

Jaarlijks rapporteren de gemeenten in Nederland aan de rijksoverheid over de handhaving van de Leerplichtwet. Uit de door Drentse gemeenten geleverde gegevens over de jongeren die in de gemeente woonachtig zijn, zijn de tabellen 3 en 4 samengesteld met betrekking tot de leerplichthandhaving bij de jongeren in het voortgezet (speciaal) onderwijs.

Bij tabel 3: Niet elke gemeente in Drenthe heeft over het schooljaar 2003-2004 gerapporteerd over de leerplichthandhaving bij leerlingen in het VO/(V)SO. De gemeente De Wolden heeft alleen gerapporteerd over de leerplichthandhaving van hun leerlingen in het BO en SBO. Emmen heeft als gemeente met het grootste aantal jongeren in de leeftijdsgroep van het voortgezet onderwijs het grootste aantal handavingsinterventies gepleegd. In Coevorden valt het grote aantal gevallen van absoluut verzuim op. In geen van die gevallen is het blijktbaar tot een proces verbaal gekomen. Van de 19 gevallen zijn er 17 weer ingeschreven. Over geheel Drenthe gezien is het aantal gerapporteerde gevallen van zogenaamd luxe-verzuim (art. 13a- vakantie buiten de schoolvakanties) relatief laag. Totaal werd in het verslagjaar 56 maal overgaan tot een strafrechtelijke procedure. De groep jongeren waarop deze procedures van toepassing zijn moet beschouwd worden als een risicogroep evenals overigens de jongeren in de diverse gemeenten waarbij sprake is van absoluut verzuim zonder dat tot wederinschrijving in het onderwijs is overgegaan of dat een proces verbaal is opgemaakt.

Tabel 3. Leerplichthandhaving Drenthe, schooljaar 2003-2004

VO	Vervangende leerplicht art. 3a	Vervangende leerplicht art. 3b	Vrijstellingen art. 5a	Vrijstellingen art. 5b	Vrijstellingen art. 15	Absoluut verzuim totaal	Proces verbaal absoluut verzuim	Absoluut verzuim, waarvan weer ingeschreven	Relatief verzuim totaal	Relatief verzuim, waarvan art. 13a	Proces verbaal relatief verzuim, art. 13a	Proces verbaal relatief verzuim totaal
Aa en Hunze	0	0	0	0	1	6	0	3	33	1	3	3
Assen	2	8	0	0	0	5	1	2	120	0	0	3
Borger-Odoorn	0	0	0	0	0	2	0	2	6	0	0	0
Coevorden	4	3	4	0	9	19	0	17	96	3	0	7
Emmen	5	8	0	0	4	7	2	7	1017	1	3	25
Hoogeveen	1	0	0	0	2	0	0	0	142	1	0	8
Meppel	0	0	0	0	2	5	0	3	12	0	0	1
Midden-Drenthe	0	0	0	0	0	1	0	0	42	2	0	2
Noordenveld	0	0	0	0	0	6	0	4	45	0	0	6
Tynaarlo	0	0	0	0	0	2	0	1	11	0	0	0
Westerveld	1	0	0	0	0	0	0	0	4	1	0	1
Totaal	13	19	4	0	18	53	3	39	1528	9	6	56

Bij tabel 4: De gemeenten Aa en Hunze, Borger-Odoorn en De Wolden rapporteerden niet over leerplichthandhaving bij de groep jongeren in het (V)SO. In de gemeenten die hierover wel rapporteerden, kwam het bij de jongeren in het (V)SO minder vaak tot een proces verbaal dan bij de jongeren in het voortgezet onderwijs. Wel is ook hier opvallend het grote aantal meldingen (van relatief verzuim) dat de afdeling leerplicht van de gemeente Emmen verwerkte. Wanneer bij jongeren in dit type onderwijs, waar extra aandacht en zorg centraal staan, relatief verzuim zo vaak wordt gemeld is sprake van een (ook op termijn) serieus probleem. Anderzijds geldt natuurlijk wel dat de betreffende scholen blijkbaar wel goed melden.

Tabel 4. Leerplichthandhaving Drenthe, schooljaar 2003-2004

(V)SO	Vervangende leerplicht art. 5a	Vervangende leerplicht art. 3b	Vrijstellingen art. 5a	Vrijstellingen art. 5b	Vrijstellingen art. 15	Absoluut verzuim totaal	Proces verbaal absoluut verzuim	Absoluut verzuim, waarvan weer ingeschreven	Relatief verzuim totaal	Relatief verzuim, waarvan art. 13a	Proces verbaal relatief verzuim, art. 13a	Proces verbaal relatief verzuim totaal
Assen	0	0	0	0	0	1	0	0	41	0	0	5
Coevorden	8	4	2	0	0	14	0	12	25	6	0	0
Emmen	10	10	0	0	4	0	0	0	813	0	0	0
Hoogeveen	0	0	0	0	0	0	0	0	15	0	0	1
Meppel	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Midden-Drenthe	0	0	0	0	0	1	0	0	5	0	0	0
Noordenveld	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
Tynaarlo	0	0	0	0	0	2	0	2	5	0	0	0
Westerveld	1	0	0	0	1	0	0	0	4	1	0	0
Totaal	19	15	2	0	5	18	0	14	909	7	0	6

Samengevat is er de volgende risicosituatie in het voortgezet onderwijs in Drenthe:

32%	Van de leerlingen volgt een opleiding die direct tot een startkwalificatie leidt
4%	Van de leerlingen volgt praktijkonderwijs
10%	Van de leerlingen krijgt leerwegondersteuning
4,4%	Van de leerlingen is cumi
16,2%	Is het aandeel cumi-leerlingen in de algemene leerjaren lwoo
13,2%	Is het aandeel cumi-leerlingen in de kaderberoepsgerichte leerweg met lwoo
2437	Maal reageerden afdelingen Leerplicht op een melding van ongeoorloofd verzuim
71	Maal trad een afdeling Leerplicht op tegen absoluut verzuim

3. Risico's op voortijdig schoolverlaten bij de leerlingen die naar het middelbaar beroepsonderwijs gaan

Een diploma VMBO betekent op zich nog geen startkwalificatie, maar de gediplomeerde kan wel verder op weg naar een startkwalificatie. Hoeveel jongeren in Drenthe hebben een diploma VMBO gehaald?

Uit de OCW-gegevens van schooljaar 2003-2004 is een overzicht gemaakt van het aantal jongeren in Drenthe dat in het voorafgaande schooljaar (2002-2003) een diploma heeft gehaald.

Van de gediplomeerden in het voortgezet onderwijs heeft 66 % (2.618 leerlingen) een VMBO-diploma behaald. Dat betekent echter nog geen startkwalificatie. Voor deze leerlingen is het dus van belang dat zij hun opleiding vervolgen binnen het MBO. Daarnaast valt in de tabel op dat veruit de grootste groep van de gediplomeerde VMBO- jongeren de basisberoepsgerichte leerweg (het laagste niveau binnen het VMBO) heeft gevolgd. Voor 12 % van de VMBO-gediplomeerden geldt dat zij via leerwegondersteuning zijn begeleid in hun VMBO-loopbaan. Zij vormen een extra kwetsbare risicogroep ten aanzien van het voortijdig schoolverlaten.

Schoolsoort	Totaal aantal leerlingen dat in het voorgaande schooljaar een diploma behaalde
LWOO Basisberoepsgerichte leerweg	253
LWOO metaaltechniek	1
LWOO Gemengde Leerweg	1
LWOO Kaderberoepsgerichte Leerweg	46
LWOO MAVO/Theoretische Leerweg	6
VMBO Basisberoepsgerichte Leerweg	581
VMBO Gemengde Leerweg	41
VMBO Kaderberoepsgerichte Leerweg	642
VBO	24
MAVO/Theoretische Leerweg-VMBO	1023
Aantal gediplomeerden in het VMBO (is nog geen startkwalificatie)	2618
Aantal gediplomeerden in HAVO en VWO (is wel een startkwalificatie)	1352
Totaal aantal gediplomeerden in het voortgezet onderwijs	3970

Doorstuderen op het MBO moet als je in het voortgezet onderwijs nog geen startkwalificatie hebt gehaald.

Hoeveel jongeren uit het voortgezet onderwijs zonder startkwalificatie schrijven zich in bij het ROC en hoeveel andere jongeren lopen ook een vergroot risico om voortijdig schoolverlater te worden?

Om te komen tot een nadere analyse van de gegevens van de Drentse jongeren is gekeken naar de OCW-cijfers van de twee ROC's (Het Drenthe College en het Alfa College) die (het merendeel van) hun vestigingen in Drenthe hebben. Het aantal ingeschreven cursisten op 1-10-2003 bedraagt 20.430. (Zie voor meer informatie bijlage 2, paragraaf 2.2.)

Van de 3.622 MBO-deelnemers waarvan bekend is dat zij als onderwijsachtergrond het voortgezet onderwijs hebben, beschikt 34% (1.214) niet over een diploma van dit voortgezet onderwijs. Het leeuwendeel van deze ongediplomeerde MBO-instromers die afkomstig is uit het voortgezet onderwijs (92%), komt uit het VMBO.

	Deelname aan Niveau 1	Deelname aan Niveau 2	Deelname aan Niveau 3	Deelname aan Niveau 4	Totaal
Algemene leerjaren avo/vbo	4	6	0	0	10
Vso	2	1	0	0	3
Vbo	25	490	426	9	950
Mavo	2	7	27	15	51
Havo	1	6	130	53	190
Vwo	0	0	1	9	10
Totaal	34	510	584	86	1214

Daarnaast zijn er nog 5.092 deelnemers die zich bij de ROC's inschrijven en voordien helemaal geen onderwijs hebben genoten.

Van de 11.292 studiedeelnemers aan de opleidingen van de ROC's van wie geregistreerd is of ze al dan niet in de eerder gevolgde opleiding een diploma behaald hebben, zijn er in totaal 7.552 (dat is 67%) afkomstig uit een voorafgaande studieopleiding die ze zonder diploma hebben verlaten.

De voortgezet onderwijs abiturienten zonder diploma stromen merendeels in op de niveau 2 en 3 opleidingen. De geregistreerde 1.214 ongediplomeerden kunnen volgens het beleid van het voortijdig schoolverlaten worden aangemerkt als de prioritaire doelgroep die extra aandacht verdient vanwege hun vergrote risico's. Zonder een goed zorgsysteem binnen de ROC's lopen zij een extra kans om voortijdig schoolverlater te worden omdat bij tegenvallende studieresultaten het diploma op niveau 2 al snel op de tocht komt te staan en kwalificatie op niveau 1 geen startkwalificatiedoel oplevert. De 34 instromers op niveau 1 hebben de meeste kans om voortijdig schoolverlater te worden: zij hebben geen diploma van het voortgezet onderwijs en stromen in het MBO in beneden het startkwalificatieniveau (niveau 2).

	Deelname aan Niveau 1	Deelname aan Niveau 2	Deelname aan Niveau 3	Deelname aan Niveau 4	Totaal
Vso	9	0	0	0	9
Vbo	195	225	355	334	1109
Mavo	14	63	278	752	1107
Totaal	218	288	633	1086	2225

De instroompositie van de gediplomeerde abiturienten uit het voortgezet onderwijs ziet er gunstiger uit. Van hen stroomt 49% in op een niveau 4 opleiding in tegenstelling tot de ongediplomeerde vo-ers waar dit percentage 7% is.

Alle cijfers bij elkaar nemend is de algemene conclusie dat van de 3.622 ROC-deelnemers die afkomstig zijn uit het voortgezet onderwijs 40% (i.e. de 1.214 ongediplomeerden en de 218 gediplomeerden die zich inschrijven op een niveau 1 opleiding) een verhoogd risico heeft om de startkwalificatie niet te behalen en daarmee een voortijdig schoolverlater te zijn.

Ongeoorloofd schoolverzuim door leerplichtige leerlingen in het MBO levert ook hier een vergroot risico op voortijdig schoolverlaten op. Hoeveel gevallen van ongeoorloofd schoolverzuim komen voor in de Drentse MBO's?

De leerplichtambtenaren van de Drentse gemeenten leveren elk jaar aan het Ministerie van OCW een overzicht aan van de behandelde leerplichtgevallen. Zij zijn daarbij afhankelijk van de gedane meldingen door de MBO's. In het schooljaar 2003-2004 ging het om 134 behandelzaken in de MBO's.

In 65% (87 gevallen) gaat het om de aanpak van ongeoorloofd relatief verzuim. In 5 gevallen is hierbij een proces verbaal opgesteld.

In 28% van de behandelzaken betreft het de aanpak van absoluut verzuim; van deze 38 geconstateerde gevallen zijn er 18 weer terug ingeschreven in het onderwijs. Een proces verbaal is niet opgesteld.

Verder is aan 2 jongeren vervangende leerplicht toegestaan conform artikel 3b en aan 7 jongeren is vrijstelling van leerplicht verleend conform artikel 15.

Samengevat is er de volgende risicosituatie bij de overgang van het voortgezet onderwijs naar het MBO in Drenthe:

66%	Van de VO-gediplomeerden behaalt een VMBO-diploma dat niet direct tot startkwalificatie leidt
12%	Van de VMBO-gediplomeerden kreeg in het VMBO leerwegondersteuning
32%	Van de deelnemers in het MBO zat in het voorgaande studiejaar op het voortgezet onderwijs
34%	Van de deelnemers in het MBO die in het voorgaande studiejaar in het voortgezet onderwijs zat, heeft daar geen diploma gehaald
92%	Van de ongediplomeerde v.o.-ers in het MBO is afkomstig uit het VMBO

4. Risico's op voortijdig schoolverlaten in het middelbaar beroepsonderwijs

Studiewisselaars zijn niet tevreden met de eerder gemaakte studiekeuze. Zij hebben wellicht meer kans om bij een nieuwe verkeerde keuze het onderwijs de rug toe te keren. Hoeveel studiewisselaars zijn er in Drenthe? Instroom in de ROC's is geen garantie voor een vlotte studieloopbaan. In de OCW-cijfers uit schooljaar 2002-2003 van de twee onderzochte ROC's zijn 488 studiewisselaars geregistreerd die van studie veranderen, terwijl ze de eerdere studie in het ROC niet met een diploma hebben afgesloten. (Of dit veel of weinig is weten we niet, omdat er geen compleet landelijk beeld beschikbaar is).

De herstarters zijn uit oogpunt van diplomakansen een wat dualistische groep: ze hebben al een keer een verkeerde studiekeuze gemaakt, maar men wil het nog een keer opnieuw proberen.

De herstarters zijn in 77% van de geregistreerde gevallen afkomstig uit de voltijd (BOL). De BOL-wisselaars switchen vooral naar een BBL-traject (van de 353 BOL-wisselaars gaan er 312 naar een BBL-traject).

Een mogelijke verklaring kan zijn dat een aantal jongeren zich als tweede keus heeft laten inschrijven in een BOL-opleiding bij gebrek aan voldoende leerwerkplaatsen en vervolgens switchen naar de BBL-opleiding als de leerwerkplek inmiddels gevonden is.

Van de 311 BOL-niveau 1 wisselaars gaat vrijwel iedereen (303) naar een BBL-opleiding en 299 van deze BOL-niveau 1 wisselaars stromen op naar een BBL-niveau 2 traject.

	Volgt nu een opleiding op Niveau 1	Volgt nu een opleiding op Niveau 2	Volgt nu een opleiding op Niveau 3	Volgt nu een opleiding op Niveau 4	Totaal
Was afkomstig uit:					
BBL niveau 1	1	0	0	0	1
BBL niveau 2	1	2	2	0	5
BBL niveau 3	0	0	3	0	3
BBL niveau 4	0	0	0	6	6
BBO voortgezet tertiair	0	17	0	0	17
BOL niveau 1	4	302	4	1	311
BOL niveau 2	2	11	4	0	17
BOL niveau 3	0	5	4	4	13
BOL niveau 4	0	1	2	9	12
DT-MBO	0	0	7	0	7
VT-MBO kort/assistent	1	4	5	0	10
VT-MBO lang/tussen	0	2	7	4	13
Educatie KSE 4-6	0	3	70	0	73
Totaal	9	347	108	24	488

Ongediplomeerde schoolverlaters uit het MBO hebben veel kans om tot de groep van de voortijdige schoolverlaters te behoren. Hoeveel jongeren verlaten het MBO zonder diploma?

Uit onderzoek (o.a. de inspectie van het onderwijs) weten we dat de uitvalcijfers uit het MBO (zeker in het eerste jaar) aanzienlijk zijn. In de OCW-cijfers van de twee onderzochte ROC's zijn er in schooljaar 2003-2004 totaal 3.133 ROC-onderwijsverlaters geregistreerd die hun studierichting zonder diploma afsluiten en het ROC verlaten, zonder zich in te schrijven bij een andere opleiding. Van deze ongediplomeerde schoolverlaters zijn er 1.880 (=60%) die afkomstig zijn uit de niveau 1 en 2 opleidingen en zij beschikken dus naar verwachting zeker niet over een startkwalificatie. Dat wil niet zeggen dat de andere schoolverlaters uit niveau 3 en hoger altijd wel over een startkwalificatie beschikken: een deel van de ongediplomeerde vo-instromers en een deel van de ongediplomeerde studiewisselaars zijn immers deelnemer aan de niveau 3 en 4 opleidingen, zo blijkt uit de eerdere tabellen.

	Naam van de opleiding	Schoolverlaters zonder diploma
	BBL Niveau 1	52
	DT-BOL Niveau 1	202
	VT-BOL Niveau 1	713
	VT-MBO Kort/Assistent	201
Het totaal aantal deelnemers op niveau 1 dat het MBO zonder diploma heeft verlaten		1168

Tabel 9 vervolg. Het aantal deelnemers dat het MBO zonder diploma heeft verlaten		
	Naam van de opleiding	Schoolverlaters zonder diploma
	BBL Niveau 2	175
	DT-BOL Niveau 2	163
	VT-BOL Niveau 2	374
Het totaal aantal deelnemers op niveau 2 dat het MBO zonder diploma heeft verlaten		712
	BBL Niveau 3	221
	BBL Niveau 4	76
	BBO Voortgezet/Tertiair	116
	DT-BOL Niveau 3	2
	DT-BOL Niveau 4	81
	DT-MBO	13
	VT-BOL Niveau 3	295
	VT-BOL Niveau 4	388
	VT-MBO Lang/Tussen	61
Het totaal aantal deelnemers dat het MBO zonder diploma heeft verlaten		3133

Niet alle gediplomeerde schoolverlaters van het MBO beschikken over een startkwalificatie. Hoeveel MBO-ge-diplomeerden in Drenthe zijn dus toch voortijdig schoolverlater?

In tabel 9 is te zien dat in het onderzoeksjaar 2003-2004 4.986 deelnemers hun opleiding met een diploma hebben afgerond. In de sector economie zijn de meeste (1.768) gediplomeerden, gevolgd door de sector DGO (1.712 gediplomeerden) en techniek (1.506 gediplomeerden). DGO is een typische vrouwenstudie (1.609 gediplomeerde vrouwen versus 103 gediplomeerde mannen) en techniek is een typische mannenstudie (34 gediplomeerde vrouwen en 1472 gediplomeerde mannen). Het percentage gediplomeerden op niveau 4 bedraagt 28%. Er zijn 368 gediplomeerde schoolverlaters met een diploma op niveau 1 (de assistentopleidingen). Uit oogpunt van een startkwalificatie moet over hen worden opgemerkt dat zij worden beschouwd als voortijdige schoolverlaters indien zij er niet in slagen om op de arbeidsmarkt aan het werk te komen.

Tabel 10. Schoolverlaters met een diploma			
	opleidingsniveau	sector	totaal
	assistentniveau	dgo	6
	assistentniveau	economie	225
	assistentniveau	techniek	137
totaal niveau 1 (assistentniveau)			368
	basisberoepsopleiding	dgo	344
	basisberoepsopleiding	economie	480
	basisberoepsopleiding	techniek	560
	lang	techniek	1
	middenkaderopleiding	dgo	613
	middenkaderopleiding	economie	741
	middenkaderopleiding	techniek	476
	vakopleiding	dgo	749
	vakopleiding	economie	322
	vakopleiding	techniek	332
Totaal			4986

Samengevat is er de volgende risicosituatie in Drenthe als het gaat om de cursisten op het MBO:

14%	Van de deelnemers aan de niveau 1-4 beroepsopleidingen heeft een beperkte vooropleiding
14%	Van de deelnemers is studiewisselaar
30%	Van de studiewisselaars heeft zijn eerdere studie zonder diploma afgebroken
18%	Van de deelnemers uit niveau 1-4 van de beroepsopleidingen verlaat het onderwijs zonder diploma
28%	Van de deelnemers uit niveau 1-4 van de beroepsopleidingen verlaat het onderwijs met diploma
7%	van de gediplomeerde schoolverlaters heeft een diploma op assistentniveau

5. Geregistreerde omvang van het voortijdig schoolverlaten bij de RMC's in Drenthe

De aanpak van het voortijdig schoolverlaten heeft sinds 1999 zijn wettelijke beslag gekregen in de RMC-wetgeving die een onderdeel vormt van de onderwijswetgeving. In de wet is de bestrijding van het voortijdig schoolverlaten neergelegd bij de gemeenten die in regionaal verband diverse taken dienen te vervullen op het terrein van de registratie van het voortijdig schoolverlaten en in de begeleiding/doorgeleiding van de geregistreerde voortijdige schoolverlaters geschikte trajecten om alsnog een startkwalificatie te verwerven. De plicht tot melden van voortijdig schoolverlaten ligt bij de scholen, die hun voortijdige schoolverlaters binnen wettelijke termijnen dienen aan te melden bij de woongemeente van de jongere. De contactgemeenten in de RMC-regio's voeren de regionale registratie van de voortijdige schoolverlaters en beschikken op die manier over het overzicht van de aantallen vsv-ers in hun regio en de gepleegde herplaatsingen. In Drenthe zijn drie RMC-regio's met de contactgemeenten Assen, Emmen en Hogeveen.

Welke typen voortijdige schoolverlaters kunnen worden onderscheiden?

Bij de aanpak van het voortijdig schoolverlaten speelt de achtergrond van het voortijdig schoolverlaten een belangrijke rol. Er is een onderscheid te maken naar de belangrijkste factoren die –al dan niet binnen de jongere zelf gelegen- bijdragen aan het voortijdig schoolverlaten. Al naar gelang de dominante factor kan de begeleidingswijze en het in te zetten instrumentarium verschillen, waarbij daarnaast het vraagstuk zich voordoet van de naar aard en omvang mogelijk beschikbare oplossingen.

Zo leiden verhelderingsvragen naar het schoolloopbaan/studiekeuze-proces van jongeren naar de verkenning van de mogelijkheden voor assessment terwijl de herplaatsing van gedragsproblematische jongeren in het onderwijs de vraag stelt naar bijvoorbeeld voldoende plaatsingsmogelijkheden in het ZMOK.

Voor de provincie Drenthe is in kaart gebracht welke typen voortijdig schoolverlaters naar het oordeel van RMC-functionarissen meer of minder in hun bestand voorkomen. Daarbij is gebruik gemaakt van de volgende typering:

niet kunner	jongeren hebben onvoldoende cognitieve capaciteiten om hun gekozen schoolniveau met succes te kunnen afronden
niet willer	jongeren hebben geen zin meer om naar school te gaan. Ze gaan liever werken
niet weter	jongeren hebben een verkeerde school- of studiekeuze gemaakt en staken de opleiding
jongere met veel gedragsproblemen	jongeren hebben door allerlei oorzaken (in de jongere zelf, in de sociale omgeving) dusdanige gedragsproblemen dat daardoor de schoolloopbaan wordt onderbroken
jongere zonder problemen	valt uit omdat er in het onderwijs problemen zijn: studierichting vol, geen BPV-plek etc.

(Zie voor uitgebreidere informatie: Van Tilborg en van Rossem: Voortijdig schoolverlaten Almanak 1996. Utrecht, 1996).

Welke typen voortijdig schoolverlaters komen in Drenthe het meest voor in het VMBO en op het MBO?

Bij beschouwing van het totale bestand aan voortijdig schoolverlaters in de drie RMC-regio's zijn het met name de niet-weters en de jongeren met veel gedragsproblemen die naar het oordeel van de RMC-functionarissen het meest voorkomen.

Gelet op de aantallen Drentse voortijdig schoolverlaters afkomstig uit de diverse onderwijssoorten is de RMC's specifiek gevraagd om voor de jongeren afkomstig uit het VMBO en uit de BOL- en BBL-opleidingen van het MBO een rangorde ten aanzien van de verschillende typeringen aan te geven.

Naar het unanieme oordeel van de RMC's vallen voortijdig schoolverlaters uit het VMBO het meest in de categorie 'jongere met veel gedragsproblemen'. Voor twee van de drie RMC's wordt deze groep gevolgd door de niet-weters en voor een RMC betreft het de groep niet-kunners. Op de derde plaats staan voor twee RMC's de niet-willers en voor een RMC de jongeren zonder (eigen) problemen.

Bij de voortijdig schoolverlaters uit de BOL zijn andere accenten te leggen. Voor een RMC geldt dat de grootste groep van voortijdig schoolverlaters gedragsproblematisch is, voor de twee andere RMC's is aangegeven dat de groep jongeren die een verkeerde school-of studiekeuze gemaakt heeft, het grootste aandeel binnen het bestand heeft. Voor de overige groepen is het beeld gedifferentieerd; de niet-kunners zijn in twee regio's het minst vertegenwoordigd in deze groep. In een regio echter nemen de niet-kunners de tweede plaats in.

Jongeren die als voortijdig schoolverlater de BBL verlaten, behoren volgens het unanieme oordeel van de RMC's in de eerste plaats tot de categorie 'zonder problemen', wat wil zeggen dat de oorzaak van het voortijdig schoolverlaten buiten henzelf gelegen is. Voor twee regio's wordt deze groep gevolgd door de niet-kunners en voor een regio door de gedragsproblematische jongeren. Niet-willen en niet-weten komt in de groep van BBL-vsv-ers relatief minder voor.

Welke samenloop van factoren draagt bij aan voortijdig schoolverlaten?

Hoewel bij de typering hoofdgroepen zijn aan te geven, komt het in de praktijk nogal eens voor dat een jongere tegelijkertijd meerdere kenmerken vertoont die eveneens bijdragen tot het voortijdig schoolverlaten.

Desgevraagd hebben twee van de drie RMC-regio's ook aangegeven in hoeveel procent van de gevallen er een samenloop was van kenmerken uit de typering. Zo kon bijvoorbeeld worden bepaald hoeveel procent van de niet-kunners (hoofdkenmerk) in een regio ook veel gedragsproblemen (als secundair kenmerk) vertonen. Het moge duidelijk zijn dat een dergelijke probleemcumulatie de aanpak compliceert.

Zo vertonen 50% van de niet-kunners ook veel gedragsproblemen. Bij de niet-willers ligt dat tussen de 40 en 50%. Tussen de 30 en 40% van de niet-kunners zijn tevens niet-weters. Van de niet-willers is er voor 30% van de jongeren samenloop met het kenmerk niet-weter. Voor de niet-weters is er geen samenloop met gedragsproblemen en zowel voor de secundaire categorie niet-weter als niet-willer is sprake van 30 tot 35% samenloop.

Voor de groep jongeren met veel gedragsproblemen geldt dat in 20 tot 50% van deze jongeren samenloop is met één van de categorieën niet-kunners, niet-willers en niet-weters.

Hoeveel voortijdige schoolverlaters zijn er in Drenthe bij de RMC's geregistreerd?

Van de in schooljaar 2003-2004 in Nederland geregistreerde voortijdige schoolverlaters woont 4% in de provincie Drenthe: daar waren in 2003-2004 in totaal 3.808 voortijdige schoolverlaters geregistreerd, waarvan 1.392 nieuwe en 2.416 oude voortijdige schoolverlaters.

	Regio Assen	Regio Emmen	Regio Hoogeveen	totaal
prioritair oud	82	105	236	423
prioritair nieuw	127	528	119	774
totaal aantal prioritair vsv-ers	209	633	355	1197
totaal oud	208	263	921	1392
totaal nieuw	616	1250	550	2416
Totaal aantal (oude en nieuwe) vsv-ers	824	1513	1471	3808

In de provincie Drenthe is 7% van de woonachtige jongeren in de leeftijd van 12-23 jaar geregistreerd als voortijdig schoolverlater. In de groep 17-23 jarigen zijn relatief de meeste voortijdige schoolverlaters geregistreerd: afgezet tegen de bevolkingsomvang is dit 12% van de jongeren, afgezet tegen het aantal voortijdige schoolverlaters is 92% van de geregistreerde Drentse voortijdige schoolverlaters ouder dan 16 jaar en daarmee niet meer volledig leerplichtig.

	prioritair oud	prioritair nieuw	totaal oud	totaal nieuw	totaal aantal vsv-ers in Drenthe	aantal jongeren dat woonachtig is in Drenthe (zie bijlage 2)	aantal vsv-ers als percentage van het aantal ingezetenen	
jonger dan 15	4	30	6	44	81	50	22.057	0,6%
15 jaar	16	30	32	49	81			
16 jaar	16	34	36	134	170		5.508	3%
17 jaar	37	92	109	318	427		28.577	12%
18 jaar	63	155	173	455	628			
19 jaar	102	127	288	444	732			
20 jaar	67	93	271	327	598			
21 jaar	63	80	253	286	539			
22 jaar	55	133	224	359	583			
Totaal	423	774	1392	2416	3808		56.142	7%

Van de voortijdige schoolverlaters van wie de etniciteit bekend is, is 10% van allochtone afkomst. Er zijn meer jongens dan meisjes voortijdig schoolverlater (2.234 versus 1.542).

Het Drentse beeld van de voortijdige schoolverlaters wijkt af van de landelijke situatie: in Drenthe zijn er enerzijds relatief minder allochtone voortijdige schoolverlaters maar anderzijds relatief meer prioritaire voortijdige schoolverlaters en relatief meer voortijdige schoolverlaters in de niet leerplichtige leeftijd. Per Drentse RMC-regio verschilt het beeld verder: de meeste geregistreerde voortijdige schoolverlaters komen voor in de regio Emmen met Hoogeveen als runner up. De regio Emmen heeft meer nieuwe geregistreerde (zowel prioritair als totaal) voortijdige schoolverlaters dan de andere twee regio's. In Hoogeveen zijn er veel meer oude dan nieuwe geregistreerde voortijdige schoolverlaters.

Wat is de onderwijsherkomst van de voortijdige schoolverlaters die bij de RMC's zijn geregistreerd?

Van de geregistreerde Drentse voortijdige schoolverlaters is 40% afkomstig uit het voortgezet onderwijs en 53% uit de BOL- en BBL-opleidingen van de MBO's.

Gerekend naar het aantal ingeschreven leerlingen is 6% van de jongeren in het voortgezet onderwijs geregistreerde voortijdig schoolverlater en dit geldt ook voor 13% van de VMBO-leerlingen. In het voortgezet onderwijs is het VMBO daarmee de belangrijkste leverancier van de voortijdige schoolverlaters: 89% van de voortijdige schoolverlaters met een v.o. achtergrond is afkomstig van deze schoolsoort. De helft van deze VMBO-voortijdige schoolverlaters is niet prioritair, beschikt dus over een VMBO-diploma, maar heeft zich niet meer ingeschreven bij een ROC. Het voortijdig schoolverlaten in Drenthe treedt dus op vooral na het VMBO en binnen de MBO-opleidingen.

De meeste geregistreerde voortijdige schoolverlaters die afkomstig zijn van een MBO hebben een BOL-opleidingen achtergrond (1.379 BOL-vsv-ers tegenover 437 BBL-vsv-ers). Van de ongediplomeerde vo-instromers in de MBO-opleidingen is van 354 bekend dat zij het niet op het MBO hebben gered: zij zijn in de RMC's geregistreerd als voortijdig schoolverlater.

Tabel 13. Opleidingsachtergrond van de voortijdige schoolverlaters								
		aantal prioritair oude vsv- ers	aantal prioritair nieuwe vsv- ers	totaal aantal prioritaire vsv-ers	totaal aantal oude vsv-ers	totaal aantal nieuwe vsv-ers	totaal aantal vsv- ers	totaal aantal scholieren
	brugjaren vo	3	6	9	4	10	14	
	vmbo	191	448	639	408	807	1215	9022
	havo/vwo	11	57	68	43	95	138	7445
totaal vo		205	511	716	455	912	1367	22936
	bol 1	14	47	61	21	80	101	
	bbl 1	4	3	7	6	11	17	
	bol 2-4	14	13	27	111	620	731	
	bbl 2-4	15	40	55	31	166	197	
	bol	91	47	138	350	197	547	
	bbl	44	22	66	131	92	223	
totaal bol/bbl		182	172	354	650	1166	1816	
	volw.educ.	0	0	0	3	19	22	
	overig ond.	34	90	124	116	132	248	
Totaal opleiding		421	773	1194	1224	2229	3453	
Diploma behaald								
	vmbo	0	0	0	171	583	754	
	assistent	3	3	6	4	10	14	
Totaal		3	3	6	175	593	768	

Hoeveel voortijdige schoolverlaters worden per maand aangemeld en kunnen door de RMC's in bemiddeling worden genomen?

Aanmeldingen van voortijdig schoolverlaten vinden het hele jaar door plaats. Het aantal meldingen per maand kan variëren van 111 meldingen (in juli) tot 336 meldingen (in augustus). Gemiddeld worden er per maand 223 voortijdige schoolverlaters bij de drie Drentse RMC's gemeld. De meeste meldingen zijn afkomstig van de instellingen voor werk en inkomen (1.375 meldingen) en van de scholen (890 meldingen).

In totaal hebben de drie RMC's in het schooljaar 2003-2004 2672 nieuwe meldingen geregistreerd. Het ging daarbij in 271 gevallen om jongeren die meer dan een maal zijn aangemeld. Er zijn 1.629 nieuw gemelde vsv-ers (61%) en 489 oude vsv-ers (maximaal 35%) in bemiddeling genomen. In 37 gevallen kon bemiddeling niet plaatsvinden bij gebrek aan een BPV-plek.

Hoe is volgens de gegevens van de CWI's de relatie tussen voortijdig schoolverlaten en jeugdwerkloosheid in Drenthe?

De Noordelijke provincies kennen een hogere jeugdwerkloosheid dan de rest van Nederland. Het CWI is licht positief over de ontwikkeling van de jeugdwerkloosheid waar het bestand aan werkzoekenden van 15 jaar (!) en tot 23 jaar met 6,7% is gedaald. Tegelijkertijd wordt echter gemeld dat jongeren eind 2004 gemiddeld langer ingeschreven staan bij het CWI dan een jaar geleden en dat meer dan de helft van de jongeren niet beschikt over een startkwalificatie voor de arbeidsmarkt. Door de Raad voor Werk en Inkomen wordt het beleidsmatig streven om schoolverlaters (en werkenden) te voorzien van een opleiding op minimaal niveau van de kwalificatiestructuur secundair beroepsonderwijs (BOL/BBL) of een HAVO/VWO-diploma gezien als een belangrijk middel om de arbeidsmarktpositie van risicogroepen te verbeteren.

Uit de cijfers (zie bijlage 2.3) komt naar voren dat in het bestand van niet-werkende werkzoekenden onder de 23 jaar per december 2004 (totaal in Drenthe 2.065 jongeren) zich in ieder geval 1.160 jongeren bevinden zonder startkwalificatie (56%). Uit de fase-indeling valt daarnaast af te leiden dat voor 625 (fase 2 en 3) jongeren bemiddeling naar de arbeidsmarkt extra inspanningen vergt en dat voor 458 jongeren is beoordeeld dat zij een grote afstand tot de arbeidsmarkt hebben. Met de genoemde 2.065 niet werkende werkzoekende jongeren is een relatief groot deel van de jongeren tot 23 jaar in Drenthe inactief op de arbeidsmarkt (en in onderwijs).

Samengevat is er uit de RMC's en de CWI's het volgende bekend over de aantallen voortijdige schoolverlaters in Drenthe:

Van de in Nederland geregistreerde voortijdige schoolverlaters woont 4% in de provincie Drenthe. Van de voortijdige schoolverlaters in Drenthe is 40% afkomstig uit het voortgezet onderwijs en 53% afkomstig uit de BOL- en BBL-opleidingen van de MBO's. Landelijk zijn deze percentages vrijwel dezelfde (respectievelijk 39% en 54%). In het Drentse voortgezet onderwijs is het VMBO de belangrijkste 'leverancier' van voortijdig schoolverlaten en in de MBO's zijn dat de BOL-opleidingen. Ook dit komt overeen met het landelijke beeld. Ruim de helft van de Drentse voortijdige schoolverlaters uit het voortgezet onderwijs beschikt niet over een diploma van het voortgezet onderwijs. Van de Drentse voortijdige schoolverlaters in de BOL/BBL-opleidingen heeft 19% geen diploma voortgezet onderwijs.

Drenthe kent een hoge werkloosheid gekoppeld aan een relatief laag opleidingsniveau. Binnen het totale bestand aan niet-werkende werkzoekenden hebben jongeren met 8,7% een groter aandeel dan waar landelijk sprake van is. Binnen het totaal aantal jongeren in Drenthe is ongeveer 6% niet werkend en werkzoekend. Tenminste 1.160 van de 2.065 werkloze jongeren zijn niet in het bezit van een startkwalificatie. Voor 1.083 jongeren geldt dat zij moeilijk bemiddelbaar zijn. Ongeveer 45% van de werkzoekende jongeren staat langer dan een half jaar ingeschreven.

6. Preventie van voortijdig schoolverlaten in Drenthe

Het onderwijs is een belangrijke partij om voortijdig schoolverlaten te voorkomen. Welke mogelijkheden heeft het voortgezet onderwijs om uitval terug te dringen en extra zorg aan risicoleerlingen te bieden?

Aanpak van verzuim en uitval

Om voortijdig schoolverlaten te bestrijden kan een school voor voortgezet onderwijs diverse instrumenten proberen in te zetten. Allereerst is er de (noodzaak van) controle op verzuim om te achterhalen welke leerlingen dreigen uitvaller te worden. Ook is het van belang dat de school de geëigende procedures volgt bij verzuim en voortijdig schoolverlaten om ingrijpen door de leerplichtambtenaar en de RMC-functie tijdig mogelijk te maken. Scholen en leerplichtambtenaren zijn vrij eensluidend in hun oordeel over het gebruik van dit instrumentarium. Vrijwel alle scholen beschikken over een geautomatiseerd leerlingverzuimregistratiesysteem, waarin het verzuim per dag bij te houden is. Ruim 80% van de scholen schakelt de leerplichtambtenaar in als er sprake is van ongeoorloofd verzuim en de wettelijke verzuimduur is overschreden.

Een actieve preventie in de richting van leerlingen is minder gebruikelijk: ongeveer 60% van de scholen heeft een verzuimprotocol voor de leerlingen en 35% verzorgt voorlichting aan jongeren en ouders over leerplicht, startkwalificatie en de RMC functie. Ruim 71% van de scholen meldt alle voortijdige schoolverlaters aan bij de woongemeente of de RMC-functie. Volgens de leerplichtambtenaren hanteert 79% van de scholen de wettelijke meldtermijnen voor de aanmelding van het voortijdig schoolverlaten.

Beschikbaarheid van zorgfaciliteiten binnen de school

Een belangrijke vraag bij het voorkomen van schooluitval is, of scholen intern kunnen beschikken over voldoende mogelijkheden om uitval te voorkomen. Scholen en leerplichtambtenaren zijn het beiden er over eens dat de scholen over goede mogelijkheden beschikken om problemen bij jongeren vroegtijdig te signaleren. Er is op vrijwel alle scholen een goed functionerend multidisciplinair zorgteam. Zelf vindt de meerderheid van de scholen dat er intern voldoende capaciteit beschikbaar is om individuele begeleiding te bieden aan probleemleerlingen (71%) en dat de school voldoende mogelijkheden heeft voor het bieden van individuele studie- en loopbaanbegeleiding van jongeren. Naar het oordeel van de leerplichtambtenaren is dit op veel minder scholen het geval, maar dit verschil in beoordeling kan gemakkelijk ontstaan omdat de leerplichtambtenaar alleen te maken heeft met een beperkt deel van de zorgleerlingen en niet voor het totaal van de leerlingen deze kwestie goed kan beoordelen. Minder goed is het volgens eenieder gesteld met de beschikbaarheid van voorzieningen als een opvangklas voor probleemleerlingen, schoolmaatschappelijk werk, psychosociale begeleiding, die bij ongeveer de helft van de scholen aanwezig is. Ook in de helft van de specifieke VMBO-scholen ontbreekt een opvangklas en is (maar beperkt) psychosociale begeleiding van probleemleerlingen beschikbaar. Wel kan het merendeel van de VMBO-vestigingen (beperkt of op afroep) bij (lichte) problemen de hulp inroepen van schoolmaatschappelijk werk. Steeds meer komen samenwerkingsafspraken tussen VMBO en MBO tot stand bij de overgang van probleemleerlingen naar het MBO. Dat krijgt overigens nog niet zijn vertaling in een actieve begeleiding van de VMBO-jongeren die gediplomeerd het voortgezet onderwijs hebben verlaten maar zich nog niet hebben ingeschreven voor een vervolgopleiding. Bij een aantal scholen in Drenthe is dit wel in ontwikkeling en e.e.a. wordt ook gestimuleerd door de RMC-functie en leerplicht. Ook beschikt nog niet elke leerling over een doorstroomdossier zodat de ontvangende school een goed inzicht kan krijgen in de competenties van de leerling. Wel worden al op driekwart van de scholen de onderwijs- en zorggegevens van probleemleerlingen overgedragen aan het vervolgonderwijs.

Mogelijkheden om een beroep te doen op externe netwerken

Rondom de scholen voor voortgezet onderwijs is er sprake van een kernnetwerk dat goed functioneert. Daarmee bedoelen we dat (vrijwel) alle scholen aangeven gebruik te kunnen maken van een extern multidisciplinair team waar leerlingen ingebracht kunnen worden. Ook is er sprake naar ieders oordeel van voldoende inzet van de leerplichtambtenaren. Daarbuiten is er minder voorhanden: 76% van de scholen heeft ervaring met wachttijden in de externe diagnostiek en ongeveer de helft van de scholen heeft geen partnerschap met de RMC-trajectbegeleiding of een betrokkenheid van Bureau Jeugdzorg bij projecten in de school. Op 50% van de scholen bemiddelt de school actief, indien een (niet leerbare) leerling moet worden doorgeplaatst naar een instelling voor werk en inkomen. In een deel van de gevallen betekent dit, dat deze bemiddelingstaak wordt uitgevoerd door de leerplichtambtenaar.

Beschikbaarheid van speciale trajecten

Beschikbaarheid van interne zorgfunctionarissen en een kernnetwerk is een kant van de medaille, beschikbaarheid van trajecten voor leerlingen is een andere belangrijke voorwaarde om leerlingen binnenboord te houden. Scholen en leerplichtambtenaren zijn hierover relatief het minst positief en leerplichtambtenaren zijn hierin nog wat minder positief dan de scholen. Veel scholen (82%) hebben (nog wel) gunstige ervaringen met de beschikbaarheid van voldoende beroepsoriëntatiemogelijkheden voor leerlingen in de vorm van snuffelstages en

bedrijfsbezoeken ter ondersteuning van een goede studiekeuze. Aan het andere einde van het spectrum bevindt zich het onvoldoende aantal zmk-plaatsen (maar 18% van de scholen heeft hier geen problemen in) en de wachttijden bij jeugdzorg (6% van de scholen heeft hierin geen problemen ondervonden). In de middenmoot van de (beperkt) beschikbare voorzieningen zitten de leerwerktrajecten, stageplaatsen, andere onderwijstrajecten, praktijkonderwijsplaatsen en time-out plaatsen: tussen de 41% en 59% van de scholen meldt dat deze voor hun leerlingen (nog) voldoende beschikbaar zijn.

Welke mogelijkheden heeft het middelbaar beroepsonderwijs om uitval terug te dringen en extra zorg aan risicoleerlingen te bieden?

Aanpak van verzuim en uitval

Binnen de MBO's is het merendeel van de cursisten niet meer leerplichtig. Wellicht is dat een van de redenen dat op alle bevraagde MBO scholen het verzuim wel wordt bijgehouden maar er in geen enkele MBO actie wordt ondernomen binnen 24 uur na het constateren van leerplichtverzuim en ook nergens de leerplichtambtenaar wordt ingeschakeld direct bij overschrijding door de leerplichtige leerling van de wettelijke verzuimperiode. Drie MBO's beschikken over een geautomatiseerd leerlingverzuimregistratiesysteem en 4 MBO's hebben een verzuimprotocol voor de cursisten. Zowel de MBO's als de leerplichtambtenaar geven aan dat alle scholen al hun voortijdige schoolverlaters melden aan de woongemeente of aan de RMC-functie en hierbij de wettelijke meldingstermijnen hanteren.

Beschikbaarheid van zorgfaciliteiten binnen de school

De zorg van het MBO voor haar deelnemers heeft een oriëntatie op het behalen van de resultaten zoals die voortkomen uit haar opdracht, namelijk er voor zorgen dat zoveel mogelijk jongeren het voor hen bereikbare onderwijsresultaat behalen. Daarmee is het zorgsysteem te omschrijven als onderwijsgeoriënteerd waarbij kenmerkend is dat alle maatregelen gericht zijn op het voor de deelnemer zo 'leerbaar' mogelijk maken van de opleiding. Dat wil niet zeggen dat de jongere aan zijn lot wordt overgelaten. Een goede beroepsgeoriënteerde intake, een flexibel didactisch concept met bijbehorende begeleiding en een goed functionerend systeem dat zicht houdt op de lerende deelnemer zijn de hoofdcomponenten waarmee de MBO-scholen de deelnemers zo goed mogelijk kan ondersteunen.

De overgang van voortgezet onderwijs naar het MBO is een belangrijk risicomoment voor de continuïteit van de onderwijsloopbaan. In het onderzoek is daarom aandacht besteed aan de vraag of de Drentse MBO-scholen voldoende mogelijkheden hebben voor het bieden van zorg aan cursisten die gebaat zijn bij extra ondersteuning op dit punt.

Voor de instroom van de VMBO-leerlingen worden op 1 tot 2 MBO-scholen aparte acties ondernomen: 2 scholen houden met elke VMBO-jongere een intakegesprek en 1 MBO-school werkt mee aan actieve begeleiding van VMBO-gediplomeerden die zich in de zomermaanden nog niet hebben ingeschreven voor een MBO-opleiding. De VMBO-groep zelf is dus niet in zijn algemeenheid een extra aandachtsgroep bij het merendeel van de MBO-scholen. Wel geven alle MBO-scholen aan dat men bij de intake van mogelijke probleemleerlingen kijkt naar kennis, competentie en studievaardigheden en persoonlijkheidskenmerken. Op drie MBO-scholen zijn er goede afspraken tussen VMBO en MBO bij de overgang van probleemleerlingen naar het MBO. Er is een MBO-school die beschikt over doorstroomdossiers met de onderwijs- en zorggegevens van de probleemleerlingen.

Eenmaal op school aangekomen, beschikken 4 van de 5 scholen voor de cursisten over goede mogelijkheden van vroegsignalering, mogelijkheden voor psychosociale begeleiding en individuele studie- en beroepskeuzebegeleiding. Extra faciliteiten zoals schoolmaatschappelijk werk en speciale klassen voor probleemleerlingen komen minder voor. Wel beschikken 3 MBO's over een goed functionerend multidisciplinair zorgteam in de school.

Mogelijkheden om een beroep te doen op externe netwerken

De mogelijkheden voor schoolexterne zorg via de inschakeling van netwerkpartners is in het merendeel van de MBO's voorhanden: alle scholen kunnen gebruik maken van een extern multidisciplinair team waar leerlingen ingebracht kunnen worden, 4 scholen melden dat zij gebruik kunnen maken van voldoende inzet van leerplichtambtenaren, geen van de scholen heeft direct te maken met wachttijden in de externe diagnostiek. Het Bureau Jeugdzorg is op 2 MBO's betrokken bij projecten in de school.

Het merendeel van deze netwerkfuncties is bedoeld om cursisten binnenboord te houden. Daarnaast bemiddelt 1 school actief de niet leerbare jongeren naar instellingen voor werk en inkomen. Drie MBO-scholen kunnen gebruik maken van de beschikbare trajectbegeleiding in de RMC-functie.

Beschikbaarheid van speciale trajecten

Om cursisten binnenboord te houden is de beschikbaarheid van trajecten van groot belang. Vier MBO's melden dat er onvoldoende beroepspraktijkvormingsplaatsen zijn voor de MBO-leerlingen en 3 MBO's geven aan dat er

onvoldoende stageplaatsen beschikbaar zijn bij de aanwezige studierichtingen. Overstappen binnen het MBO wordt niet als een probleem gezien: 4 scholen geven aan dat leerlingen gemakkelijk kunnen worden herplaatst in andere onderwijstrajecten na de teldatum van 1 oktober.

Samengevat komen uit het onderzoek bij de scholen de volgende aandachtspunten voor de preventie van het voortijdig schoolverlaten:

Gezien de diverse typen voortijdige schoolverlaters is het voor het voorkomen van voortijdig schoolverlaten uit het VMBO cruciaal dat Drenthe kan beschikken over voorzieningen waar de gedragsproblematische jongeren onder hen een goede plek kunnen vinden. Voorts is het vitaal dat de problematiek van de verkeerde school- of studiekeuze kan worden aangepakt. Dat laatste geldt ook voor de uitvallers uit de BOL waar ook een grote groep jongeren om deze reden uitvalt. De groep uitvallers uit de BBL is het meest gebaat bij interventies die ingrijpen op de factoren in de context van jongeren zoals bijvoorbeeld het genereren van voldoende BPV-plekken. De uitkomsten over de mogelijkheden voor inzet van zorg en ondersteuning laten zien dat het tekort aan plaatsen en een gebrek aan dossiervorming dan belangrijke aandachtspunten zijn, naast de overige zorgvraagstukken waarvoor het onderwijs zich gesteld ziet.

7. Curatie van voortijdig schoolverlaten in Drenthe

De RMC-functie heeft tot taak om de gemelde voortijdige schoolverlaters te registreren. Hoe goed worden de gegevens van de voortijdige schoolverlaters door de Drentse RMC's geregistreerd?

Een goed inzicht in het voortijdig schoolverlaten wordt bepaald door een volledige en up to date vsv-registratie. Kijkend naar de RMC-cijfers die in de drie RMC-regio's in schooljaar 2003-2004 zijn verzameld, kan worden vastgesteld dat de achtergrondgegevens van de voortijdige schoolverlaters vrij volledig beschikbaar zijn, met uitzondering van etniciteit.

De regio Assen meldt dat niet alle gewenste gegevens voor de effectrapportage in de diverse registratiesystemen van vo-scholen, MBO's, CWI's en gemeenten aanwezig zijn. Ook in de regio Hoogeveen zijn de leerplichtadministraties nog niet overal genoeg 'gevuld'.

In de regio Assen melden de meldende instanties ook niet eenduidig: scholen melden onvolledig en d.m.v. uitstroomlijsten met als probleem dat de uitstroomlijsten onoverzichtelijk en onvolledig zijn. Constant moet men bij de meldende partijen aan de bel trekken om de juiste informatie boven tafel te krijgen. Er is een regelmatig contact met MBO's over de wijze van melden. Ook de regio Hoogeveen constateert dat ROC's/AOC's nog vaak onvolledig, overbodig en niet snel genoeg melden. De meldingen van de CWI's zijn minstens zo belangrijk en daarmee is het komen tot eenduidigheid nog lastiger, omdat de regio Assen te maken heeft met drie CWI's. Het CWI meldt via cv's; deze zijn onduidelijk en onvolledig.

Tabel 14. Registratiegegevens in het jaar 2003-2004	prioritair oud	prioritair nieuw	totaal oud	totaal nieuw
totaal aantal voortijdige schoolverlaters	423	774	1392	2416
totaal aantal voortijdige schoolverlaters van wie de leeftijd bekend is	100%	100%	100%	100%
totaal aantal voortijdige schoolverlaters van wie het geslacht bekend is	100%	98%	100%	99%
totaal aantal voortijdige schoolverlaters van wie de schoolsoort bekend is, waar zij het laatst op gezeten hebben	100%	100%	88%	92%
totaal aantal voortijdige schoolverlaters van wie de etniciteit bekend is	64%	87%	86%	79%

Tenslotte speelt het vraagstuk van onvoldoende formatie voor coördinatie en administratie: hierdoor had de RMC-regio Assen in het afgelopen rapportagejaar geen beeld van de status van 410 aangemelde schoolverlaters. Er is in deze regio nog steeds sprake van onvoldoende formatie.

Scholen hebben de wettelijke plicht om voortijdige schoolverlaters te melden. Worden in Drenthe alle voortijdige schoolverlaters gemeld?

Een ander vraagstuk is of het geregistreerde aantal voortijdige schoolverlaters overeenkomt met het daadwerkelijke aantal voortijdige schoolverlaters. De kwaliteit van de RMC-registratie is daarbij afhankelijk van de melddiscipline van scholen om alle voortijdige schoolverlaters aan te melden en hierbij de wettelijke meldtermijnen te hanteren. Het te laat melden komt in de regio Assen regelmatig voor. De volledige registratie wordt aangetast door het ontbreken van informatie van scholen buiten het eigen RMC gebied. De provinciegrens blijft ook een lastige factor in relatie tot het CWI en het samenwerkingsverband v.o. Wel is het zo in de regio Assen dat de drie CWI's alle voortijdige schoolverlaters melden.

Een belangrijke taak van de RMC-functie is het herplaatsen van de aangemelde voortijdige schoolverlaters. Hoeveel voortijdige schoolverlaters worden door de RMC's in Drenthe herplaatst?

In totaal zijn in het registratiejaar 2003-2004 in Drenthe 977 voortijdige schoolverlaters herplaatst; dat is 26% van het totaal aantal geregistreerde voortijdige schoolverlaters. Drenthe scoort daarmee wat beter dan het landelijke herplaatsingscijfer dat op 22% ligt. Nieuwe en oude voortijdige schoolverlaters zijn in Drenthe even gemakkelijk of moeilijk te herplaatsen (25% nieuwe vsv-ers en 26% oude vsv-ers zijn herplaatst). Dat ligt landelijk anders: daar liggen de percentages respectievelijk op 30% en 11%. Van de prioritaire doelgroep wordt in Drenthe in totaal 29% herplaatst (28% nieuwe vsv-ers en 31% oude vsv-ers). Landelijk is het percentage 26% (37% nieuwe voortijdige schoolverlaters en 11% oude voortijdige schoolverlaters).

Tabel 15. Aantal herplaatste vsv-ers in 2003-2004

	Regio Assen	Regio Emmen	Regio Hoogeveen	totaal
aantal prioritair oude vsv-ers	41	59	31	131
aantal prioritair nieuwe vsv-ers	31	155	27	213
aantal prioritaire vsv-ers	72	214	58	344
totaal aantal oude vsv-ers	117	104	142	363
totaal aantal nieuwe vsv-ers	88	338	188	614
Totaal	205	442	330	977

De drie regio's boeken onderling een verschillend herplaatsingsresultaat. De regio Emmen herplaatst 29% van zijn vsv-ers, de regio Assen 25% en de regio Hoogeveen 22%. Van de nieuwe voortijdige schoolverlaters herplaatst de regio Hoogeveen er 34%, de regio Emmen 27% en de regio Assen 14%. Van de prioritaire voortijdige schoolverlaters herplaatsen de regio's Emmen en Assen beide 34%. De regio Hoogeveen herplaatst 16% van de prioritaire voortijdige schoolverlaters.

Een herplaatste voortijdige schoolverlater kan meerdere malen herplaatst zijn. In de drie regio's zijn in totaal 1072 herplaatsingen gerealiseerd. Er zijn 492 herplaatsingen gerealiseerd bij jongeren met een voortgezet onderwijs achtergrond (er waren 1367 geregistreerde vsv-ers uit het voortgezet onderwijs in 2003-2004) en er zijn 541 herplaatsingen gerealiseerd bij jongeren met een BOL/BBL achtergrond (er waren 1816 geregistreerde vsv-ers uit de BOL/BBL opleidingen in 2003-2004). In 743 van de herplaatsingsgevallen gaat het om een jongere met een VMBO-diploma en in 64 gevallen heeft de jongere een diploma op assistentniveau. In totaal is er in 75% van de herplaatsingen dus sprake van een jongere die al beschikt over een diploma.

De herplaatsingsroute terug naar onderwijs is een wat meer voorkomende bestemming (51%) dan die naar werk (44%). Herplaatsing naar onderwijs betekent niet altijd dat een direct startkwalificatietraject aan de orde is. Binnen de onderwijsherplaatsingen is dit in 48% van de bekende gevallen aan de orde. Binnen de herplaatsingen gaat het om 25% van de herplaatsingen. Gerekend naar het totaal aantal geregistreerde voortijdige schoolverlaters is dit startkwalificatierendement van de RMC-functie 8%.

Tabel 16. Herplaatsingsbestemming

	prioritaire vsv-ers	totaal aantal vsv-ers
voortgezet onderwijs	14	26
bol/bbl	125	527
volwasseneneducatie	18	36
hbo	0	3
overig onderwijs	30	48
onderwijs totaal	187	640
werk	181	548
opvang	21	34
overig	8	27
Totaal aantal herplaatsingsbestemmingen	397	1249

Samengevat komen uit het onderzoek bij de RMC's de volgende aandachtspunten voor de curatie van het voortijdig schoolverlaten:

Niet alle gewenste gegevens van de voortijdige schoolverlaters zijn in de diverse registratiesystemen van vo-scholen, MBO's, CWI's en gemeenten aanwezig. Scholen melden ook nog onvolledig en d.m.v. uitstroomlijsten met als probleem dat de uitstroomlijsten onoverzichtelijk en onvolledig zijn. Op de problematiek van het niet melden is moeilijk zicht en greep te krijgen zonder inzet van extra controlemiddelen.

Van het totaal aantal geregistreerde voortijdige schoolverlaters wordt 26% door de RMC's herplaatst. Onderwijs en werk zijn de belangrijkste herplaatsingsbestemmingen die in gewicht niet veel voor elkaar onderdoen. Bij de herplaatsingen binnen het onderwijs zijn de MBO's de belangrijkste onderwijsinstelling waar een beroep op wordt gedaan. Vanwege het grote aantal herplaatsingen naar werk zijn ook de werkgevers een belangrijke partij in Drenthe bij het bevorderen van de startkwalificatie van onvoldoende gekwalificeerde schoolverlaters.

8. Maatregelen voor een sluitende aanpak

De uitkomsten uit het onderzoek geven een gedetailleerd beeld van de risico's die jongeren in Drenthe lopen om voortijdig schoolverlater te worden. Volgens de cijfers is 7% van de jongeren van 12-23 jaar in de provincie Drenthe in 2003-2004 geregistreerd als voortijdig schoolverlater. De meeste voortijdige schoolverlaters zijn ouder dan 16 jaar: 12% van de jongeren van 17-23 jaar is bij de RMC's geregistreerd als voortijdig schoolverlater. Het merendeel van de voortijdige schoolverlaters is afkomstig van het VMBO en uit de beroepsopleidende leerweg (BOL) van het MBO. Deze schoolsoorten zijn de grootste leveranciers van het voortijdig schoolverlaten.

De cijfers impliceren niet dat er sprake is van een compleet beeld. Uit het onderzoek bij de RMC's is naar voren gekomen dat de melding en daarmee ook de registratie van het aantal voortijdige schoolverlaters niet volledig is. Scholen zouden een betere melddiscipline en een gegevensregistratie kunnen hanteren en ook bij gemeenten zijn niet alle gegevens voorhanden om een complete RMC registratie mogelijk te maken. De verbeterplannen van de RMC's in Drenthe zijn erop gericht om deze hiaten weg te werken. Mogelijk kan in de toekomst worden aangesloten bij digitale meldmethoden, waarover een pilot in o.a. de gemeente Groningen loopt. Ook is er op dit moment nog geen goede koppeling tussen gegevens uit verschillende bestanden. De gemeente Assen heeft inmiddels de eigen koppeling tussen het leerplichtsysteem en het GBA vrijwel op orde. De RMC registratie is gevuld waardoor alle meldingen en acties in kaart worden gebracht en vsv-ers beter kunnen worden gevolgd. De contactgemeente beschikt zelf niet direct over de GBA gegevens van de regiogemeenten. Het oplossen van automatiseringsvraagstukken blijft een belangrijk aandachtspunt. Komend jaar zullen in de provincie de RMC/leerplichtregistratiesystemen verder geïmplementeerd en uitgebouwd worden.

Op de problematiek van het niet melden is moeilijk zicht en greep te krijgen zonder inzet van extra controlemiddelen. RMC-Noord en Midden Drenthe doen nu mee aan een preventieactie die gericht is op het bewaken van de overstap van gediplomeerde VMBO-ers naar het MBO. Voorts probeert Assen e.e.a. te voorkomen door bij de scholen te blijven hameren op het melden van alle vsv-ers. De drie Drentse RMC's hebben het initiatief genomen om eind 2005 melding van verzuim en uitval via elektronische weg te verzamelen en om op bestuurlijk niveau een protocol vast te leggen met de ROC's en het AOC. Dit zou moeten leiden tot een verbetering van de meldingen van voortijdig schoolverlaten (en schoolverzuim). Een ander instrument is het inzetten van trajectbegeleiding op het ROC/AOC in samenwerking met het cursistenservicecentrum/studentendienst van de betreffende scholen, o.a. om te komen tot vroegtijdige signalering en melding van (dreigende) voortijdige schoolverlaters.

Succesfactoren die door de regio Hoozevee in 2004 worden genoemd zijn, dat de bekendheid van de RMC in het algemeen is toegenomen. Er is meer voorlichting uitgezet, zowel op beleidsniveau als uitvoerend niveau van de organisaties en netwerken. Er is een aangepast meldformulier voor zowel scholen als jongeren gemaakt. Er wordt gebruik gemaakt van 06-nummers en e-mail adressen van jongeren om ze nog beter te bereiken. Er heeft een betere verspreiding van het foldermateriaal van de RMC plaatsgevonden. Er is voorlichtingsmateriaal op alle scholen voorhanden als ook bij de participanten in het netwerk (bijvoorbeeld het bureau Jeugdzorg).

Om de hiaten in de vsv-kennis op te lossen kan naast de maatregelen in de verbeterplannen ook worden gedacht aan het periodiek aanvullen van de bestaande RMC-gegevensverzamelingen met metingen die een overzicht bieden van het aantal jongeren dat in het bezit komt van een startkwalificatie nadat zij de school verlaten hebben en/of door de RMC zijn bemiddeld.

De uitkomsten van het Drentse onderzoek laten, in relatie tot de beschikbare voorzieningen in het onderwijs, diverse doelgroepen en onderwijssoorten zien welke factoren het meeste bijdragen aan het voortijdig schoolverlaten. Het onderzoek naar de curatiemogelijkheden door de RMC's wijst er op dat jongeren met gedragsproblemen voor de RMC-functie een lastig te bedienen groep zijn vanwege het gebrek aan speciale voorzieningen binnen en buiten het reguliere onderwijs. Daarnaast kampen het VMBO en de MBO's met schooluitval als gevolg van verkeerde studie- en beroepskeuzes van jongeren die op zich geen extra problemen hebben, maar eerder beschouwd kunnen worden als niet-weters op de onderwijsmarkt. Er zijn volgens de RMC-functie relatief veel van deze jongeren, terwijl anderzijds het gaat om een vermijdbaar risico bij de inzet van extra instrumenten.

Het onderzoek naar de preventiemogelijkheden van scholen legt de nadruk op een onvoldoende beschikbaarheid in het voortgezet onderwijs van speciale voorzieningen als opvangklassen en ZMOK-voorzieningen en de wachttijden bij externe diagnostiek en Bureau Jeugdzorg. Het middelbaar beroepsonderwijs wijst eveneens op een gebrek aan externe voorzieningen zoals een gebrek aan stageplaatsen en BPV-plaatsen. Dat kan er toe leiden dat ook bij de jongeren zonder problemen hun (gemotiveerde) studiekeuze onder druk komt te staan, waardoor schooluitval in deze groep kan toenemen.

In Drenthe zijn op dit moment diverse voorbeelden bekend van preventieve en curatieve projecten bij voortijdig schoolverlaten. Er is een Project Centrale Opvang dat bedoeld is voor voortijdige schoolverlaters van 12-22 jaar.

Een consultatieteam bereidt een traject van 8 weken voor en een gespecialiseerde jeugdzorgmedewerker functioneert als mentor/trajectbegeleider. Er zijn drie daghulpcentra in Drenthe. Het Drenthe College heeft De Pasvorm ontwikkeld: het is een methode voor leerlingen met een geringe motivatie en bedoeld om schoolverlaten te voorkomen. In Assen zijn er met scholingsmiddelen van de gemeentelijke sociale dienst trajecten op maat bekostigd voor voortijdige schoolverlaters.

Doel van alle ingezette preventieve en curatieve maatregelen is, om zoveel mogelijk jongeren een startkwalificatie te laten behalen. Gerekend naar het totaal aantal geregistreerde voortijdige schoolverlaters is het directe startkwalificatierendement van de RMC functie (maar) 8%. Dat is geen tekort van de RMC-functie, maar het illustreert, hoe lastig het is om jongeren, die eenmaal de school de rug hebben toegekeerd, alsnog te motiveren voor een onderwijstraject. Dat pleit ervoor om met name de preventie van het voortijdig schoolverlaten een verdere impuls te geven. Het onderzoek geeft een cijfermatig inzicht van de omvang van diverse risico's in de schoolloopbaan van de leerling en de scholen hebben in hun deel van het onderzoek aangegeven waar de preventiemogelijkheden tekort schieten om het risico van voortijdig schoolverlaten voldoende tegen te gaan. Uitgaande van die aandachtspunten en gerekend naar de schoolsoorten met een verhoogd risico op voortijdig schoolverlaten alsook de gehanteerde typologie van de voortijdige schoolverlaters, zou gedacht kunnen worden aan de volgende maatregelen.

- voor jongeren zonder problemen in het MBO: terugdringen van het gebrek aan stageplaatsen en BPV-plaatsen door inzet van een interventiemodel dat de werkgever en de werkzoekende jongere optimaal matcht;
- voor jongeren die een verkeerde school- of studiekeuze maken: intensivering van de huidige studie- en beroepskeuzebegeleiding door nieuwe projecten/werkwijzen in het onderwijs;
- voor jongeren met gedragsproblemen: capaciteitsvergroting van speciale voorzieningen voor jongeren met gedragsproblemen.

9. Een mogelijk perspectief voor provinciaal beleid

De provinciale overheid is op alle punten (arbeidsmarktbeleid, kenniseconomie, jeugdzorg) een stakeholder die een waardevolle bijdrage kan leveren aan de bestrijding van het voortijdig schoolverlaten en het effectiever maken van de aanpak.

Dit komt o.a. tot uitdrukking in het verlenen van de juiste (jeugd)zorg aan jongeren die dreigen de aansluiting te missen naar opleiding en arbeidsmarkt als gevolg van sociaal-emotionele, psychische of maatschappelijke problemen en waarmee de provincie de eigen taken van de onderwijspartners in de regio verder kan versterken. Ook is er in het kader van de kenniseconomie en het arbeidsmarktbeleid een opkomende rol voor de provinciale overheid bij het tegengaan van de mismatch tussen wensen en verwachtingen van jongeren en de feitelijke studie/beroepsinhoud van de gekozen vervolgopleiding, vaak gevolgd door schooluitval, aangezien binnen de huidige (rijks-)kaders geen maatregelen voorzien en voorhanden zijn om dit probleem te lijf te gaan.

De gesignaleerde waardevolle stakeholder-rol vergt bij een actieve betrokkenheid door de provincie op het gebied van het voorkomen en bestrijden van voortijdig schoolverlaten een zeer goede bestuurlijke en beleidsmatige afstemming met de mede-overheden (rijk, maar vooral gemeenten) en de betrokken maatschappelijke partijen, waarbij de provinciale betrokkenheid vooral waardering zal genieten indien zij ondersteuning biedt aan reeds in gang gezette ontwikkelingen of initiatieven die zonder provinciale inzet niet gerealiseerd zouden kunnen worden. Binnen deze geformuleerde uitgangspunten zouden bij het terigdringen van voortijdig schoolverlaten de volgende taken door de provincie opgepakt kunnen worden

1. De provincie vervult een sleutelrol in de door het onderwijs gesignaleerde slechte toegankelijkheid van jeugdzorgvoorzieningen. Aanpak van jongeren met gedragsproblemen pleit vanuit de rol van de provincie voor een verdere inzet van jeugdzorg binnen het onderwijs. Ook kan in de relatie tussen de provincie en de samenwerkende onderwijspartners op het terrein van vo-svo de beschikbaarheid van speciale voorzieningen aan de orde komen en de (uitbreidings)maatregelen die hierin gewenst zijn. Traditioneel speelt de provinciale overheid al een rol bij het vaststellen van het gewenste onderwijsvoorzieningenniveau in de provincie.
2. Een vitale economische factor is de aanwezigheid van voldoende geschoold personeel. Bij het vergroten van het aantal werk- en leerplekken voor jongeren in het onderwijs kan de provincie een belangrijke brugfunctie vervullen tussen scholen en werkgevers. Hiermee samenhangend zou ook het probleem kunnen worden aangepakt van de studie- en beroepskeuzebegeleiding van jongeren in het VMBO, waarvoor meerdere oplossingen denkbaar zijn en die in nader overleg met de betrokken partijen een uitwerking kunnen krijgen. Hier past niet de klassieke toezichhoudende en controlerende provinciale rol ten aanzien van het onderwijs, maar is eerder sprake van het op creatieve wijze mede stimuleren van perspectiefrijke en vernieuwende initiatieven op een veld waar meerdere verantwoordelijke spelers actief zijn.
3. Naast de genoemde aandachtsvelden waarbij op het niveau van de betrokken jongeren en hun leer- werkomgeving effectieve, ondersteunende maatregelen kunnen worden getroffen, kan de provincie de drie Drentse RMC's in hun taakuitvoering ondersteunen door periodieke aanvulling van de bestaande RMC-gegevensverzamelingen mogelijk te maken. Het gaat daarbij dan om aanvullende gegevensverzamelingen die het mogelijk moeten maken een totaal zicht te verkrijgen op de feitelijke omvang van het aantal jongeren dat uiteindelijk in het bezit komt van een startkwalificatie nadat zij de school verlaten hebben en/of door de RMC zijn bemiddeld. Het door de RMC's periodiek aanvullen van de bestaande RMC-gegevensverzamelingen met metingen die meer hierop gericht zijn, kan er toe leiden dat er een goed provinciaal beeld ontstaat van het aantal jongeren bij wie de startkwalificatie is gerealiseerd en welke maatregelen hierbij eventueel gewenst zijn.

Bijlage 1. Opzet en uitvoering van het onderzoek

Voor de uitvoering van het onderzoek was het de bedoeling om zoveel mogelijk gebruik te maken van beschikbare databronnen. Daar waar dat niet kon, is gebruik gemaakt van een aanvullende gegevensverzameling bij relevante partijen. De geformuleerde onderzoekskwesties en de nadere beschouwing van de problematiek zijn leidend geweest voor de keuze van de informatiebronnen en de inhoud van de aanvullende gegevensverzameling. De geraadpleegde bronnen en de wijze waarop de aanvullende gegevensverzameling heeft plaatsgevonden zijn samengevat in het onderstaande schema.

De onderzoekskwesties	Gebruikte bestaande informatiebronnen	De wijze waarop de aanvullende gegevensverzameling heeft plaatsgevonden
de omvang van het voortijdig schoolverlaten	De GBA-gegevens over de aantallen jongeren in Drenthe in de leeftijd van 12-23 jaar de RMC-effectrapportages 2003-2004 van de drie Drentse RMC-regio's	
de volledigheid van de registratie van het voortijdig schoolverlaten en de hiaten in de registratie	de RMC-effectrapportages van 2003-2004: knelpunten in melding en registratie de in 2004 opgestelde verbeterplannen van de drie Drentse RMC's om te zien welke knelpunten worden aangepakt	een checklist waarop de RMC-coördinatoren de knelpunten in de registratie konden aangeven.
schoolsoorten in Drenthe waar de grootste problemen voorkomen	de tabellen uit de RMC-effectrapportages 2003-2004 waarin de verdeling van het voortijdig schoolverlaten over de diverse schoolsoorten is opgenomen	Beoordeling door de RMC-trajectbegeleiders van de aanwezigheid van de verschillende typen voortijdige schoolverlaters in de diverse schoolsoorten
factoren die bijdragen aan het voortijdig schoolverlaten: onderwijssoorten met een verhoogd risico	ILT voortgezet onderwijs 2003-2004 van Cfi Beleidsstelling BVE 2002-2003 van Cfi	
factoren die bijdragen aan het voortijdig schoolverlaten: risicokenmerken van leerlingen	Cumitelling 2003-2004 van Cfi beleidsstelling BVE 2002-2003 van Cfi CWI district Noord: arbeidsmarktverkenning 2005 CWI nieuwsflits arbeidsmarkt april 2005 SEOR: De arbeidsmarkt in Noord Nederland 2004-2005	Beoordeling door de RMC-trajectbegeleiders van de relatieve omvang van diverse soorten voortijdige schoolverlaters en de combinaties van probleemkenmerken
factoren die bijdragen aan het voortijdig schoolverlaten: uitvalverschijnselen	de gemeentelijke Cfi leerplichtstaten 2003-2004 de beleidsstelling BVE 2002-2003 van Cfi de referentieraming BVE 2003-2004 van Cfi	

factoren die het voortijdig schoolverlaten kunnen terugdringen en die door provinciaal beleid te beïnvloeden zijn	de RMC-effectrapportages van 2003-2004 : aantallen herplaatste vsv-ers Verbeterplan 2004 RMC Drenthe	Checklisten voor scholen en leerplichtambtenaren over de schoolgebonden mogelijkheden voor het bieden van extra zorg aan risicoleerlingen Checklisten voor scholen en leerplichtambtenaren over de schoolgebonden mogelijkheden bij het terugdringen van uitvalverschijnselen
succesvolle praktijken van preventie/interventie voortijdig schoolverlaten die aansluiten bij de door de provincie beïnvloedbare factoren?	Aanwezige voorbeeldprojecten in Drenthe Sardes: landelijke verzameling 2004 van good practices op het terrein van voortijdig schoolverlaten	

In het onderzoek is steeds gebruik gemaakt van de meest recente bestanden die bij het Ministerie van OCW beschikbaar zijn. De bevolkingsgegevens (teldatum 1 januari 2005) zijn verkregen van de afdelingen burgerzaken van alle Drentse gemeenten.

De aanvullende gegevens zijn verstrekt door 17 Drentse scholen voor voortgezet onderwijs, de 5 MBO's (AOC Terra Emmen, AOC Terra Meppel, Drenthe College, Alfa College, Noorderpoort College Assen), 6 leerplichtambtenaren, de groep van RMC-trajectbegeleiders en de 3 RMC-coördinatoren.

Ook werden diverse rapporten en documenten bestudeerd ten behoeve van mogelijke verbeteringen in de aanpak van het voortijdig schoolverlaten.

Een provinciale commissie begeleidde het onderzoek.

Bijlage 2. Gegevens over de jongeren in Drenthe

2.1. Aantal jongeren in Drenthe

Om in kaart te kunnen brengen hoe de verschillende gegevens over jongeren zich tot elkaar verhouden, is aan de afdelingen burgerzaken van de Drentse gemeenten om een opgave van het aantal jongeren per leeftijdscategorie gevraagd.

Uit de opgaven van de gemeenten blijkt dat er op 1 januari 2005 in de Provincie Drenthe 56.142 jongeren van 12 tot 23 jaar woonachtig zijn. De plaatsen Assen, Emmen en Hoogeveen hebben samen 29.140 jongeren in de genoemde leeftijdscategorie.

Aantal jongeren naar leeftijdscategorie per gemeente in Drenthe				
Naam gemeente	12 t/m 15 jaar	16 jaar	17 t/m 22 jaar	totaal
Aa en Hunze	619	146	586	1.351
Assen	3.216	732	4.157	8.105
Borger-Odoorn	1.328	345	1.489	3.162
Coevorden	1.756	431	2.270	4.457
De Wolden	1.297	335	1.765	3.397
Emmen	5.233	1.314	7.099	13.646
Hoogeveen	2.594	691	4.104	7.389
Meppel	1.415	375	1.976	3.766
Middendrenthe	412	91	519	1.022
Noordenveld	1.573	404	1.724	3.701
Tynaarlo	1.735	413	1.799	3.947
Westerveld	879	231	1.089	2.199
Totaal	22.057	5.508	28.577	56.142

Peildatum 1 januari 2005

2.2. Aantal jongeren dat deelneemt aan het onderwijs

Deelname aan het voortgezet onderwijs

Volgens de OCW opgave stonden op 1 oktober 2003 op de scholen voor voortgezet onderwijs (exclusief AOC) in Drenthe in totaal 22.936 leerlingen ingeschreven. Van deze leerlingen in het voortgezet onderwijs volgden er 924 praktijkonderwijs. Van 32% van alle ingeschrevenen (7.445) is bekend dat zij een opleiding volgen op het niveau HAVO/VWO. Bij de algemene leerjaren AVO (de eerste drie leerjaren) en de groep ingeschrevenen bij AVO+VBO (de eerste twee leerjaren) kan niet met zekerheid worden vastgesteld hoeveel van deze leerlingen eventueel doorstromen naar HAVO/VWO; de aanname is dat in ieder geval een deel van de jongeren één van de leerwegen in het VMBO zal volgen. Uitgaande van de veronderstelling dat jongeren in het praktijkonderwijs in het algemeen niet tussentijds uitstromen (in ieder geval niet gedurende de eerste vier schooljaren van de maximaal 6 verblijfsjaren) lijkt het aantal jongeren dat praktijkonderwijs volgt gestaag toe te nemen. Gekoppeld aan de eerdere waarneming van Oberon in de Onderwijsmonitor aan de stijging van het aantal leerlingen dat in Drenthe onderwijs volgt binnen de expertisecentra (sterker dan de landelijke trend) kan gesteld worden dat het aantal leerlingen waarvoor de schoolloopbaan- en arbeidsmarktperspectieven minder gunstig zijn, toeneemt.

Overzicht van de deelnemers aan het voortgezet onderwijs in de provincie Drenthe							
onderwijssoort	leerjaar	leerjaar	leerjaar	leerjaar	leerjaar	leerjaar	totaal
	1	2	3	4	5	6	
praktijkonderwijs	225	222	201	154	100	22	924
algemene leerjaren avo/vmbo	1611	1598	0	0	0	0	3209
lwoo	698	701	534	411	0	0	2344
vmbo	0	0	1243	1255	0	0	2498
vbo	719	668	0	0	0	0	1387
vmbo/mavo	211	195	1151	1177	0	0	2734
lwoo/mavo	9	11	20	19	0	0	59
algemene leerjaren avo	1430	824	82	0	0	0	2336
havo	175	461	994	1283	993	0	3906
lyceum	0	205	246	344	365	278	1438
atheneum	142	233	489	336	315	289	1783
gymnasium	28	99	104	26	30	31	318
Totaal	5248	5217	5064	5005	1803	620	22.936

Deelname aan het middelbaar beroepsonderwijs

Om te komen tot een nadere analyse van de gegevens van de Drentse jongeren is gekeken naar de OCW-gegevens van de twee ROC's (Het Drenthe College en het Alfa College) die (het merendeel van) hun vestigingen in Drenthe hebben.

(Het Groningse Noorderpoort College heeft ook een vestiging in Drenthe, maar deze is niet in het onderzoek betrokken, omdat er in het OCW-bestand geen gegevens van afzonderlijke vestigingen beschikbaar zijn. Daarnaast heeft het AOC Terra ook MBO-vestigingen in Drenthe. Deze gegevens zijn evenmin gespecificeerd in de OCW-overzichten).

Volgens de OCW-cijfers bedroeg op 1-10-2003 het aantal ingeschreven cursisten in de twee onderzochte ROC's 20.430.

Van hen zitten er 62% (12.648) in hun eerste verblijfsjaar en 24% (4.893) in hun tweede verblijfsjaar op het ROC. De overige cursisten zitten in hun 3^e (1.970), 4^e (815) of 5^e (104) verblijfsjaar.

Van de cursisten is 72% jonger dan 22 jaar en 10% zit in de leeftijdsgroep 22 t/m 27 jaar. Gerekend naar leerplicht zijn 3.175 ROC-cursisten in de leeftijd t/m 16 jaar en dus (volledig) leerplichtig. Het aantal cursisten van 17 jaar is 3.615.

Het aantal cursisten in de BBL-opleidingen bedraagt 4.853, het aantal cursisten in de BOL-opleidingen is 13.307, het aantal cursisten in de volwasseneneducatie (KSE 1-6 en NT2) bedraagt 2270.

2.3. Het aantal jongeren zonder werk

De Raad voor Werk en Inkomen stelt in haar rapport van oktober 2004 'Duizenden werkloze jongeren buiten bereik arbeidsmarktbeleid' dat een grote groep jongeren nog niet door het CWI wordt bereikt, bij een voornamelijk grote werkloosheid onder jongeren is dit een zorgelijke kwestie. Dat betekent dat het CWI in haar taakuitoefening voor de groep jongeren voor een aantal op te lossen problemen staat. Het CWI heeft evenals de RMC-functie een regionale functie. Het CWI rapporteert haar gegevens in tegenstelling tot de RMC ook op het niveau van de afzonderlijke woongemeenten van cliënten.

Het CWI vormt daarmee een belangrijke vindplaats voor jongeren zonder startkwalificatie en kan het een belangrijke rol spelen bij het terugleiden van deze jongeren op een route die alsnog leidt tot het behalen van een startkwalificatie al dan niet in combinatie met werk.

Op basis van de (op het moment van het onderzoek beschikbare) rapportages van de centra voor werk en inkomen wordt een nader inzicht verkregen in de doelgroep jongeren tot 23 jaar zonder startkwalificatie.

In 2004 schommelden de maandcijfers van landelijk geregistreerde niet-werkende werkzoekende jongeren tussen de 51207 en 60804. Daarmee vormden jongeren tot 23 jaar landelijk een groep van 7,5 tot 8,5% van het totaal aantal niet werkende werkzoekenden van de beroepsbevolking.

Ontwikkelingen op de arbeidsmarkt

In de Arbeidsmarktverkenning 2005 geeft het CWI aan dat de Noordelijke economie als totaal niet onderdoet voor de rest van Nederland. Daarbij is echter wel sprake van de uitzichten op wat langere termijn en baren zowel de achterblijvende participatie als de relatief hoge werkloosheid zorgen. In 2003 bedroeg de werkloosheid in procenten van de potentiële beroepsbevolking in het Noorden 7,2% tegen 5,7% landelijk. In de nu bekende ramingen zal de werkloosheid over 2004 en 2005 in het Noorden met ruim drie procentpunt toenemen terwijl dat in de rest van Nederland naar verwachting met 1,7 procentpunt zal zijn, waarmee de achterstand van het Noorden op de rest van Nederland verder oploopt.

Eind december 2004 was 11,9% van de beroepsbevolking in het Noorden werkzoekend (Nederland 9,2%).

Drenthe kende van de drie Noordelijke provincies per eind december 2004 de grootste toename (1,6%) van het aantal werkzoekenden ten opzichte van hetzelfde meetmoment een jaar eerder. Ondanks de iets grotere toename van het bestand heeft Drenthe binnen Noord-Nederland het laagste niveau van het aantal werkzoekenden. Van de beroepsbevolking is 11% werkzoekend, evenals in Friesland en Groningen dus hoger dan in de rest van Nederland. Overigens zijn er nog wel verschillen tussen Noord-Drenthe en Zuid-Drenthe (volgens de CWI-indeling), waarbij voor dit laatste deel van de provincie de perspectieven voor de ontwikkeling van de arbeidsmarkt voor jongeren wat gunstiger lijken te zijn dan die voor Noord-Drenthe (onderzoek De Arbeidsmarkt in Noord-Nederland 2004-2005, SEOR 2004).

Het aantal werklozen zonder startkwalificatie is aanzienlijk (45%). Werkzoekenden met een recent arbeidsverleden en goed opgeleide jongeren komen volgens gegevens van het CWI weliswaar beter aan de slag dan de andere werkzoekenden, maar het totaalbeeld is ongunstig.

In de volgende tabel is de ontwikkeling in de afgelopen jaren met betrekking tot het aantal niet werkende werkzoekenden in Drenthe per gemeente af te lezen.

Niet-werkende werkzoekenden in Drenthe (teldatum 31 december)							
	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Aa en Hunze	768	713	527	632	726	904	880
Assen	3174	2859	2292	2526	2964	3577	3740
Borger-Odoorn	1157	1002	809	864	1012	1156	1132
Coevorden	1536	1230	1031	1094	1257	1791	1796
Emmen	7097	6164	5118	5173	5847	7416	7536
Hoogeveen	2781	2226	1898	2110	2386	2863	2822
Meppel	1364	1103	946	956	1092	1351	1375
Midden-Drenthe	1088	873	752	763	913	1100	1192
Noordenveld	1093	852	689	777	814	1029	1005
Tynaarlo	882	756	585	636	745	876	917
Westerveld	659	489	406	387	467	552	612
De Wolden	748	592	506	530	524	638	614
Drenthe	22347	18859	15559	16448	18747	23253	23621
Nederland	651231	548001	487245	488428	547300	678545	692210

Jeugdwerkloosheid in Drenthe

De Noordelijke provincies kennen een hogere jeugdwerkloosheid dan de rest van Nederland. Het CWI is licht positief over de ontwikkeling van de jeugdwerkloosheid waar het bestand aan werkzoekenden van 15 jaar (!) en tot 23 jaar met 6,7% is gedaald. Tegelijkertijd wordt echter gemeld dat jongeren eind 2004 gemiddeld langer ingeschreven staan bij het CWI dan een jaar geleden en dat meer dan de helft van de jongeren niet beschikt over een startkwalificatie voor de arbeidsmarkt. Uit de rapportages van het CWI kunnen de volgende kenmerken van niet-werkende werkzoekenden jonger dan 23 jaar in Drenthe worden afgeleid.

Kenmerken van niet-werkende werkzoekenden Drenthe <23 jaar; per 31 december 2004	
Geslacht	
Man	1123
Vrouw	942
Opleidingsniveau	
< VMBO	181
VMBO	979
MBO	821
HBO	52
WO	8
Onbekend	24
Inschrijfduur	
0-6 maanden	1144
7-12 maanden	394
1-2 jaar	383
2-3 jaar	92
>= 3 jaar	52
Fasering	
Fase 1	908
Fase 2	177
Fase 3	448
Fase 4	458
Fase nog te bepalen	74
Minderheden	110
Totaal	2065

Bijlage 3: Lijst van gebruikte afkortingen en begrippen

AOC	Agrarisch onderwijs centrum
AVO	Algemeen vormend onderwijs
BBL	Beroeps begeleidende leerweg
BO	Basisonderwijs
BOL	Beroeps opleidende leerweg
BPV	Beroeps praktijk vorming
BVE	Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie
Cfi	Centrale Financiën Instellingen
Crebo	Centraal register beroepsopleidingen
Cumi	Culturele minderheid
CWI	Centrum voor werk en inkomen
DGO	Dienstverlenings- en gezondheidsonderwijs
ESF	Europees sociaal fonds
GBA	Gemeentelijke basis administratie
HAVO	Hoger algemeen vormend onderwijs
KSE	Kwalificatiestructuur educatie
Lin	Leerlingen
Lw	Leerweg
LWOO	Leerweg ondersteunend onderwijs
MAVO	Middelbaar algemeen vormend onderwijs
MBO	Middelbaar beroepsonderwijs
nieuwe voortijdige schoolverlaters	de jongeren die in het schooljaar waarover de RMC rapporteert voortijdig schoolverlater zijn geworden
NT2	Nederlands als tweede taal
OCW	Ministerie van Onderwijs, cultuur en wetenschappen
oude voortijdige schoolverlaters	jongeren die in het voorafgaande schooljaar voor 1 augustus als voortijdige schoolverlater in de RMC-registratie voorkomen en op 1 augustus nog niet zijn herplaatst.
PO	Primair onderwijs
prioritaire voortijdige schoolverlater	Een voortijdige schoolverlater die het onderwijs verlaten zonder diploma vmbo of toegang tot klas 4 van de havo of het vwo
REC	Regionaal expertisecentrum
RMC-functie	Regionale meld- en coördinatiefunctie
ROA	Researchcentrum Onderwijs en arbeidsmarkt
ROC	Regionaal opleidingen centrum
RWI	Raad voor werk en inkomen
SBO	Speciaal basisonderwijs
SEOR	Sociaal economisch onderzoek Rotterdam b.v.
startkwalificatie	een diploma havo/vwo of een diploma van het middelbaar beroepsonderwijs dat tenminste op niveau 2 ligt
SVO	Speciaal voortgezet onderwijs
VBO	Vorbereidend beroeps onderwijs
VMBO	Vorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
VO	Voortgezet onderwijs
voortijdig schoolverlater	een jongere die niet beschikt over een startkwalificatie, c.q. geen diploma havo/vwo heeft of geen diploma van het middelbaar beroepsonderwijs. Jongeren die in het bezit zijn van een getuigschrift van het praktijkonderwijs dan wel een diploma bezitten van een diploma op niveau 1 van het middelbaar beroepsonderwijs én vervolgens werkzaam zijn op grond van een aanstelling of arbeidsovereenkomst worden niet beschouwd als voortijdig schoolverlater.
VSO	Voortgezet speciaal onderwijs
VSV	Voortijdig schoolverlaten
VWO	Vorbereidend wetenschappelijk onderwijs
ZMOK	Zeer moeilijk opvoedbare kinderen